

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Příčiny bezdomovectví klientů St Mungo's
Bakalářská práce

Autor: Julianna Cubera
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.
Oponent práce: PhDr. Jirí Kučírek, Ph.D.

Hradec Králové

2020

Zadání bakalářské práce

Autor:	Julianna Cubera
Studium:	P17P0341
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Příčiny bezdomovectví klientů St Mungo's
Název bakalářské práce AJ:	St Mungo's clients causes and reasons for homelessness

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou bezdomovectví. Věnuje se specifickým potřebám osob, které ztratily domov, typologii a příčinám bezdomovectví. Dále se bakalářská práce zaměřuje na sociální služby poskytované těmto osobám. V souvislosti se sociálními službami jsou zmíněny činnosti sociálních pracovníků, etapy sociální práce a motivační proces. Empirická část práce obsahuje rozhovory, jejichž cílem je zmapovat příčiny bezdomovectví z pohledu pracovníka a klientů britské charity St Mungo's.

RICHTEROVÁ, M., ORGONÍKOVÁ, L. Různé cesty pomoci - Porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova. 1.vyd. Krnov: Aklub, 2008. s. 72. ISBN 978-80-254-1562-7. MARTINKOVÁ, L., Úvod do problematiky bezdomovectví a vznik charitní ordinace. In MIKULÁŠEK, O. Zdravotnická péče a bezdomovectví : Sborník z konference Olomouc 4. prosince 2008. 1. vyd. Olomouc : Charita Olomouc, 2008. s. 7-11. ISBN 978-80-254-3656-1. JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství. Sociální práce, roč. 1999, č. 4, 1999. s. 27-28. ISSN neuvedeno. FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S. Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie. Přel. Miroslav Barták a kol. 1. vyd., Kostelec nad Černými lesy: SV, s.r.o., 2004. s. 96. ISBN 80-86625-15-X.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.
Oponent:	PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	13.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22. 4. 2020

Julianna Cubera

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Stanislavě Svoboda Hoferkové, Ph.D., LL.M. za odborné vedení bakalářské práce, věnovaný čas, užitečné rady, připomínky a také za nasměrování, které mi bylo z její strany vždy ochotně poskytnuto.

Anotace

CUBERA, Julianna. *Příčiny bezdomovectví klientů St Mungo's*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 72 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá charakteristikou příčin bezdomovství. V prvních třech kapitolách bakalářské práce jsou představena základní teoretická východiska. První kapitola se věnuje charakteristice pojmů bezdomovství, bezdomovec a sociální vyloučení. Endogenními a exogenními příčinami bezdomovství se zabývá druhá kapitola. Třetí kapitola pojednává o sociálních službách v oblasti bezdomovství se zaměřením na sociální služby v České republice a v Anglii. Čtvrtá kapitola bakalářské práce navazuje na teoretická východiska a je věnována vlastnímu výzkumnému šetření. Cílem výzkumného šetření je zmapovat příčiny bezdomovectví z pohledu zaměstnance a klientů britské charity St Mungo's. Pro vlastní výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně metoda polostrukturovaného rozhovoru. Následně je provedena analýza a interpretace dat. Výsledky z provedeného výzkumného šetření mohou být přínosem pro sociální služby orientované na bezdomovství a pro instituce realizující preventivní programy. Ve shrnutí a diskuzi výsledků výzkumného šetření jsou porovnány příčiny bezdomovství v České republice a v Anglii.

Klíčová slova: bezdomovectví, bezdomovství příčiny, služby sociální

Annotation

CUBERA, Julianna. *St Mungo's clients' causes and reasons for homelessness*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 72 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with the characteristics of the causes of homelessness. The first three chapters of the thesis represent characteristics of the primary theoretical background. The first chapter is devoted to describing the characteristics of a homeless person, homelessness and social exclusion. The second chapter deals with the endogenous and exogenous causes of homelessness. The third chapter covers homeless social services with a focus on social services in the Czech Republic and England. The fourth chapter of the bachelor thesis is devoted to a research investigation that is supported by the theoretical background. The research investigation aims to examine the causes of homelessness from the perspective of clients and an employee of British charity St Mungo's. The research investigation involves the use of a qualitative research strategy, particularly the method of a semi-structured interview. Subsequently, gathered data are analyzed and interpreted. The findings of the research can be significant for homelessness social services and institutions realizing preventive programs. The summary and discussion of the research findings compare the causes of homelessness in the Czech Republic and England.

Keywords: homelessness, causes of homelessness, social services

Obsah

Úvod.....	7
1. Bezdomovství a sociální vyloučení	8
1.1 Vymezení bezdomovství.....	8
1.2 Typologie bezdomovství.....	10
1.3 Sociální vyloučení v souvislosti s bezdomovstvím	13
2. Příčiny bezdomovství jako sociálně patologického jevu	16
2.1 Příčiny endogenní a exogenní	18
2.2 Vybrané statistiky a výzkumy příčin bezdomovství v České republice	23
2.3 Vybrané statistiky a výzkumy příčin bezdomovství v Anglii	26
3. Sociální služby v oblasti bezdomovství	29
3.1 Sociální služby v České republice	31
3.2 Sociální služby v Anglii.....	33
4. Vlastní výzkumné šetření.....	37
4.1 Koncepce výzkumného šetření.....	40
4.2 Výsledky výzkumného šetření	43
4.3 Shrnutí a diskuze výsledků výzkumného šetření.....	56
Závěr	61
Seznam použitých zdrojů	63
Seznam použitých zkratk s výkladem	70
Seznam tabulek.....	71
Seznam příloh.....	72

Úvod

Bakalářská práce se věnuje bezdomovství a příčinám bezdomovství. Zjišťování příčin sociálně nežádoucích jevů je základem pro vymezení potřebných sociálních služeb a preventivních programů. St Mungo's je britskou charitativní organizací pracující s osobami bez přístřeší a s osobami bez bytu, ve které jsem prostřednictvím programu Erasmus+ absolvovala šestiměsíční pracovní stáž. Téma bakalářské práce jsem zvolila z důvodu prohloubení náhledu na životní události vedoucí k bezdomovství a pochopení komplexnosti této problematiky. Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat příčiny bezdomovství se zaměřením na příčiny bezdomovství klientů St Mungo's, porovnání příčin bezdomovství v České republice a v Anglii a zmapování poskytovaných sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu v České republice a v Anglii.

První tři kapitoly představují základní teoretické východisko bakalářské práce. První kapitola nejprve charakterizuje bezdomovství a bezdomovce, neboť se jedná o cílovou skupinu vlastního výzkumného šetření. Pohlíží na bezdomovství z minimalistického a maximalistického pohledu a zabývá se typologií bezdomovství. Posléze je pozornost zaměřena na bezdomovství v souvislosti s pojmem sociální vyloučení. Druhá kapitola se zabývá endogenními a exogenními příčinami bezdomovství. Pozornost je věnována aktuálním českým a anglickým výzkumům a statistikám v této oblasti. Třetí kapitola se věnuje soustavě sociálních služeb v oblasti bezdomovství v České republice a v Anglii. Pozornost je zaměřena na sociální služby poskytované svitavským zařízením pro sociálně vyloučené Šance a britskou charitativní organizací St Mungo's.

Čtvrtá kapitola bakalářské práce navazuje na teoretická východiska a je zaměřena na vlastní výzkumné šetření. Cílem výzkumného šetření je zjistit příčiny bezdomovství klientů St Mungo's pomocí kvalitativní výzkumné strategie. Následně je přiblížená zvolená metoda sběru, popis průběhu sběru dat, výzkumný vzorek a strategie při analýze získaných dat. Výsledky výzkumného šetření jsou poté analyzovány a shrnuty. Ve shrnutí a diskuzi výsledků výzkumného šetření jsou porovnány příčiny bezdomovství v České republice a v Anglii.

1. Bezdomovství a sociální vyloučení

Tato kapitola vystihuje podstatu bezdomovství vymezením pojmů bezdomovec, bezdomovství, sociální vyloučení a pomocí vybraných typologií bezdomovství. Termíny bezdomovec a bezdomovství prozatím nezískaly ustálenou obecně platnou definici, a proto je při jejich definování pohlíženo na více rozlišných postojů. Vymezení pojmů bezdomovec a bezdomovství se věnuje první podkapitola. Pro přiblížení typů bezdomovství byly vybrány tři typologie: dle životní situace, dle vnímání veřejnosti a dle doby trvání. Typologie bezdomovství dle životní situace je definována Evropskou typologií bezdomovství a vyloučení z bydlení, kterou popisuje druhá podkapitola. Tato typologie byla vybrána, protože je koncepčním východiskem statistik bezdomovství států Evropské unie k tvorbě národních politik a statistik v oblasti bezdomovství. Druhou typologií je rozdělení Hradeckých podle vnímání veřejnosti, které se v současnosti často objevuje v české odborné literatuře. Hradecký (2015, s. 14) uvádí, že „kladem této nejjednodušší typologie je její srozumitelnost pro širokou veřejnost“. Třetí typologií je kategorizace bezdomovství dle doby trvání, která je vybraná pro význam vlivu doby trvání bezdomovství na osobnost člověka a jeho schopnost opět se zařadit do většinové společnosti. Třetí podkapitola přibližuje pojem sociální vyloučení a udává specifika sociálního vyloučení v podobě bezdomovství. Uvádí zdroje sociálního vyloučení a hlavní agendy Evropské komise, kterými napomáhá sociální inkluzi.

1.1 Vymezení bezdomovství

Etymologie pojmu bezdomovec spočívá ve významu slova domov. Keller (2013) zdůrazňuje, že domov je více nežli přístřeší. Uvádí, že **domov** poskytuje jedinci bezpečí, je zdrojem podnětů pro seberealizaci a zároveň je spojen s vnímáním vlastní identity. Z tohoto hlediska je bezdomovcem osoba, která nemá stálý domov, žije v nejistotě a permanentním ohrožení, bez podnětů k sebeuplatnění, jejíž vnímání sama sebe jako člena společnosti je ohroženo, stejně jako její postavení ve společnosti. Marek, Strnad, Hotovcová (2012) uvádí, že v odborné literatuře jsou bezdomovci také označováni jako osoby bez přístřeší, osoby společensky nepřizpůsobivé nebo osoby

sociálně slabé. Stav, ve kterém se bezdomovec nachází, je označován pojmem bezdomovectví. Bezdomovectví je v této práci považováno za ekvivalent bezdomovství a termíny jsou používány ve stejném významu. **Definice bezdomovství** je vnímána z dvou pohledů, a to minimalistického a maximalistického. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012) Minimalistickou definicí bezdomovství je možné považovat Hartlovo (2000) pojetí, které zahrnuje pouze osoby bez přístřeší přespávající na ulici, v parcích, odstavených vagónech, nepojízdných autech apod. Kliment a Dočekal (2016, s. 19) vymezují pojetí bezdomovství z maximalistického pohledu a považují bezdomovství „za jeden z projevů sociální nerovnosti, kdy se jistým osobám nedostává odpovídajícího bydlení s ohledem na jeho kvalitu nebo je jim takové bydlení úplně odepřeno.“ Toto pojetí zahrnuje kromě zjevného bezdomovství i bezdomovství skryté a potenciální, kdy jedinec pobývá například u přátel nebo v bytě, na který nemá právní nárok. Marek, Strnad a Hotovcová (2012) uvádí, že maximalistické pojetí umožňuje pohlížet na prevenci zjevného bezdomovství, a tak zabraňuje zvyšování počtu osob spících na ulici. Minimalistické pojetí slouží k zaměření sociálních služeb na nejvíce sociálně vyloučenou skupiny bezdomovců, tedy zjevných bezdomovců.

Vágnerová (2004) na bezdomovství nahlíží i z psychosociálního hlediska a označuje jej jako společensky nežádoucí jev spojený s nezvládnutou životní krizí, kdy dochází ke všeobecnému selhání jedince a ztrátě jeho běžných rolí. Škodlivost jevu spočívá v psychickém, zdravotním i sociálním úpadku jedince a v obtížnosti zpětného zařazení do většinové společnosti. Pěnkava (2010) zároveň poukazuje na prolínání bezdomovství s jinými sociálně patologickými jevy, jako je prostituce, závislosti nebo kriminalita, a společensky nežádoucími jevy jako například chudoba a nezaměstnanost.

Úmluva o omezení případů bezdomovectví (OSN, 1961) užívá pojem bezdomovectví v souvislosti s osobami bez státní příslušnosti, které nemají práva ani povinnosti v žádném státě. Český právní řád tedy neuvádí pojem bezdomovectví ve spojení se sociálním vyloučením souvisejícím s absencí bydlení. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách používá termíny osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a osoby bez přístřeší. Fitzpatrick (2000) uvádí, že vyspělé země

rozlišují bezdomovství rodin a jednotlivců, kdy rodiny mívají lepší postavení k dosažení na sociální pomoc státu.

1.2 Typologie bezdomovství

Výchozí typologií bezdomovství pro státy Evropské unie je typologie **dle životní situace**. Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (dále jen ETHOS¹) rozděluje bezdomovství do čtyř koncepčních kategorií, a to osoby bez střechy, osoby bez bytu, osoby v nejistém ubytování a osoby v nevyhovujícím bydlení. Typologie ETHOS byla vytvořena Evropskou federací národních organizací pracujících s bezdomovci (dále jen FEANTSA²) ke zlepšení sběru a srovnávání dat o bezdomovství v členských státech Evropské unie. Typologie zároveň přispívá jako podklad pro tvorbu národních politik v oblasti řešení a prevence ztráty bydlení. Bezdomovství je podle ETHOS souhrnný pojem pro osoby ohrožené ztrátou bydlení a pro bezdomovce.

Do první kategorie, osoby bez střechy, jsou zahrnuty osoby přežívající venku a osoby v noclehárně. Tyto osoby využívají k přespaní veřejné prostory jako nádraží, dopravní prostředky a kanály a také spí venku ve stanech či na ulicích. Do této kategorie jsou zahrnuty také osoby v nízkoprahové noclehárně a osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek. Do druhé kategorie, osoby bez bytu, spadají osoby užívající služeb ubytoven pro bezdomovce, jako jsou azylové domy nebo přechodné ubytovny, osoby v pobytových zařízeních pro ženy, osoby v ubytovnách pro imigranty, osoby před opuštěním instituce jako například věznice či nemocnice a uživatelé dlouhodobější podpory pro starší bezdomovce. Třetí kategorie, osoby v nejistém ubytování, zahrnuje osoby žijící v nejistém bydlení a to v bydlení bez právního nároku, na nezákonně obsazeném pozemku či přechodně u příbuzných a přátel. Dále do třetí kategorie patří osoby ohrožené vystěhováním kvůli výpovědi

¹ ETHOS – European Typology of Homelessness and Housing Exclusion, v překladu Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení.

² FEANTSA - European Federation of National Organisations Working with the Homeless, v překladu Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci.

z nájemního bytu nebo ztrátě vlastnictví bytu a osoby ohrožené domácím násilím, které jsou zaznamenané policií. Kategorie osoby žijící v nevyhovujícím bydlení, tedy poslední kategorie ETHOS (FEANTSA, 2005), obsahuje osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách jako je maringotka nebo zahradní chatka se souhlasem majitele, osoby žijící v bytech legislativně označených za nevhodné k obývání či nezakolaudovaných bytech a osoby žijící v přelidněném bytě.

ETHOS (FEANTSA, 2005) dále rozděluje bezdomovství dle stupně ohrožení na osoby ohrožené ztrátou bydlení a na bezdomovce. **Stupeň ohrožení bezdomovce** označuje osoby přežívající venku, osoby v noclehárně, osoby v azylovém domě pro bezdomovce, osoby v přechodných ubytovnách, osoby v pobytovém zařízení pro starší bezdomovce, osoby obývající bydlení bez právního nároku a osoby obývající nezákonně obsazený pozemek. V tabulce 1 je blíže popsán stupeň ohrožení bezdomovce. V příloze 1 se nachází úplná verze ETHOS, kde jsou podrobně vyjmenované životní situace osob ohrožených ztrátou bydlení.

Tabulka 1: Stupeň ohrožení bezdomovce dle ETHOS

Kategorie	Subkategorie	Životní situace	Národní subkategorie
Bez střechy	Osoby přežívající venku	Veřejné prostory nebo venku	Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)
	Osoby v noclehárně	Noclehárna	Osoby v nízkoprahové noclehárně Osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek
Bez bytu	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	Azylový dům pro bezdomovce	Muži a ženy v azylovém domě Matky nebo otcové s dětmi v azylovém domě Úplné rodiny v azylovém domě

			Osoby v domě na půl cesty
		Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení) Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu
	Uživatele dlouhodobější podpory	Pobytová péče pro starší bezdomovce	Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytované v azylovém domě
Nejisté bydlení	Osoby žijící v nejistém bydlení	Bydlení bez právního nároku	Osoby v nezákonně obsazené budově
		Nezákonné obsazení pozemku	Osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahrádkářské kolonie, zemnice)

Zdroj: ETHOS (2015, online)

V české odborné literatuře je významná typologie **dle vnímání veřejnosti**, která zahrnuje zjevné, skryté a potenciální bezdomovství. Zjevné bezdomovství je podle Hradeckých (1996) viditelné pro širokou veřejnost nebo zaznamenané organizacemi pomáhajícími bezdomovcům, jako jsou například zřizovatele nocleháren a azylových domů. Dále mezi zjevné bezdomovství patří přespávání na nádraží, na lavičkách, v nočních vlacích ad. Hradečtí (1996) mezi skryté, neboli latentní, bezdomovce řadí osoby, které zůstávají neznámé pomáhajícím organizacím a nejsou viditelné pro veřejnost. Skrytými bezdomovci jsou například osoby obývající squaty, sklepy, domy určené k demolici, nepojízdné automobily nebo kontejnery, zároveň je latentním bezdomovstvím též přespávání u přátel nebo rodinných příslušníků. Potencionálním bezdomovstvím jsou dle Hradeckých (1996) ohroženy osoby propouštěné z institucí, jako jsou vězení, ústavy či dětské domovy, a dále osoby žijící „v různých životně těžkých podmínkách, denních rodinných problémech, v potížích osobního charakteru, v potížích udržet si byt a v riziku jej ztratit“. Do skupiny potenciálních bezdomovců se kromě jiného zařazují kupříkladu osoby ohrožené domácím násilím, osoby obývající přelidněný byt nebo byt bez nájemní smlouvy.

Třetí uváděnou typologií je typologie dle doby trvání bezdomovství, která je popsána Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále jen MPSV). Bezdomovství se dle doby trvání dělí na krátkodobé, střednědobé, dlouhodobé. Dle MPSV (2013) krátkodobé bezdomovství trvá do jednoho roku, střednědobé od jednoho roku do pěti let, dlouhodobé bezdomovství převyšuje pět let. Dále uvádí možnost epizodického bezdomovství, kdy dochází k opakované ztrátě domova. Dlouhodobý život bez přístřeší souvisí s úbytkem pracovních návyků, schopností udržování domácnosti a dezorientací v systému veřejné správy. Délka trvání bezdomovství má proto vliv na schopnost a ochotu jedince zařadit se do většinové společnosti.

1.3 Sociální vyloučení v souvislosti s bezdomovstvím

Sociální vyloučení, též sociální exkluze, je pojem užívaný pro označení nerovnosti a znevýhodnění jednotlivců a skupin ve společnosti. Kotýnková (2003, s. 15) chápe sociální vyloučení *„jako nerovnost v participaci na životě společnosti, která je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Tato nerovnost plodí neschopnost spolupodílet se na životě společnosti, izolaci a odtržení od společnosti.“*

Gordon a spol. (2000) rozlišuje **čtyři zdroje sociálního vyloučení**, a to vyloučení z trhu práce, omezení dostupnosti běžně poskytovaných služeb, vyloučení ze sociálních vztahů a nedostačující příjem. Giddens a Sutton (2017) upozorňují, že podílení se na trhu práce je zdrojem příjmů a zároveň sociálních vztahů. Vyloučení z trhu práce proto může vést k chudobě, narušení sociálních vztahů a omezení přístupu ke službám. Evropská komise (2008) proto podporuje sociální inkluzi přístupem k adekvátním příjmům pro trvale a dočasně nepracující a inkusivním trhem práce, například podporou chráněných dílen.

Vyloučení z poskytovaných služeb se projevuje omezením přístupu k základním službám jako je elektřina a voda, dále také ke zdravotnictví, vzdělání, bankovníctví, dopravě a jiným službám dostupným většinové společnosti. Evropská komise (2013) v rámci aktivní inkluze investuje do vzdělávacích programů a služeb poskytujících podporu při hledání zaměstnání, a dále také do dostupnosti běžného bankovního účtu pro všechny obyvatele Evropské unie.

Giddens a Sutton (2017) rozlišují sociální vyloučení jedince zapříčiněné vnějším

okolím, například rasovými předsudky společnosti, nedostupností sociální podpory nebo sociálních služeb, a sociální vyloučení způsobené vlastním rozhodováním jedince, jako je rozhodnutí zakončit nepovinné studium nebo rozhodnutí nesplácet dluhy.

Sociálním vyloučením jsou všechny podoby bezdomovství popsané v předchozí podkapitole. **Koncepce sedmi teoretických oblastí bezdomovství a vyloučení z bydlení** (viz tabulka 2) vytvořená FEANTSA bere v úvahu rozdílný rozsah a hloubku vyloučení osob ohrožených bezdomovstvím i bezdomovců. FEANTSA (2004) rozlišuje tři oblasti vyloučení z bydlení, a to fyzickou, právní a sociální oblast. Kotýnková (2003, s. 15) uvádí, že ti „*kteří se ocitnou na okraji společnosti bez materiálních prostředků a přístřeší jsou lidé, kteří prožívají extrémní formu sociálního vyloučení ze společnosti.*“ FEANTSA (2004) ukazuje, že osoby bez střechy nemají adekvátní obydlí, jistotu užívání obydlí ani soukromí, které domov poskytuje, a jsou tak vyloučení z fyzické, právní i sociální oblasti.

Tabulka 2: Sedm teoretických oblastí bezdomovství a vyloučení z bydlení

		Koncepční kategorie	Fyzická oblast	Právní oblast	Sociální oblast	
B E Z D O M O V S T V Í	1.	Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy	
	2.	Bez domova	Má místo k bydlení, vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy	
V Y L O U Č E N Í	3.	Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté a/nebo nevhodné k obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy	
	4.	Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy	
	5.	Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy	
	Z B Y D L E N Í	6.	Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
		7.	Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

Zdroj: Edgar, Meert, Doherty (2004, online)

2. Příčiny bezdomovství jako sociálně patologického jevu

Pojmem **sociálně patologické jevy** se označují jevy společensky nežádoucí, které společnost poškozují, a také společností negativně sankcionované deviantní³ chování. Sociálně patologickými jevy jsou kriminalita, patologické závislosti, sebevražednost, prostituce a další. (Urban, Dubský, Bajura, 2012) Bezdomovství patří mezi **společensky nežádoucí jevy** a je sociálním problémem, který poukazuje na sociální nerovnost, má negativní dopad na společenské postavení vyloučeného, jeho zdravotní i psychický stav a ztěžuje jeho začlenění do většinové společnosti.

„Sociálněpatologické i spoločensky nežiadúce javy a sociálne problémy spoločnosti sú predovšetkým predmetom skúmania sociálnej patológie, ktorá sa zameriava na zisťovanie ich príčin, genézy, dôsledkov, typológie a pod.“ (Kraus a kol., 2007, s. 11) Pěnkava (2010) ukazuje, že škodlivost bezdomovství mimo psychický, zdravotní a sociální úpadek jedince spočívá zároveň v prolínání s jinými sociálně patologickými jevy, jako je prostituce, závislosti nebo kriminalita, a společensky nežádoucími jevy jako například chudoba a nezaměstnanost.

Odhalování příčin vzniku sociálně patologických a společensky nežádoucích jevů jsou dle Marka, Strnada a Hotovcové (2012) zásadní pro stanovování účinné prevence těchto jevů a vymezení poskytovaných sociálních služeb. **Teorie o etiologii** těchto jevů jsou formovány od druhé poloviny devatenáctého století. Kraus a kol. (2007) dokládají, že vývoj etiologie sociálně patologických jevů začal biologickými teoriemi, které se snažily o vyznačení patologické osoby na základě fyziologických znaků, jako je stavba těla, lebky a genetického předurčení chovat se deviantně. Biologické teorie byly nahrazeny teoriemi psychologickými. Psychologické teorie připisovaly sociálně patologické chování pouze psychice jedince. Zabývaly se morálkou, agresivitou,

³ Deviace sociální – sociologické pojetí deviace je široké a zahrnuje odchylku od právní, etické i morální společenské normy; odchylkou od normy je pozitivní, např. abstinence a nadměrné bohatství, i negativní deviace, např. alkoholismus a chudoba; pouze velmi nebezpečné formy deviantního chování jsou označovány jako sociálně patologické jevy. (Petrusek, 2017, online)

frustrací a formováním psychiky v procesu dospívání. Další proud myšlení, utvářen sociologickými teoriemi, připisoval sociálně patologické chování společenským podmínkám, ekonomice, vlivu města, subkultur a mimo jiné vlivu sociální kontroly.

Biologické, psychologické a sociologické teorie jsou dnes obohaceny o nové vědecké poznatky, navzájem se tyto teorie nevylučují a staly se základem pro vznik multifaktorového pojetí (viz tabulka 3) etiologie sociálně patologických a společensky nežádoucích jevů. „Při každé podrobnější analýze deviantního jevu totiž zjistíme, že ve většině případů nemá jednu (generální) příčinu, tj. že není monokauzální. Zpravidla se jedná o řetězec (či spíše propletenec) objektivních příčin a subjektivních důvodů, které se načítají, vzájemně kombinují a ovlivňují.“ (Urban, Dubský a Bajura, 2012, s. 73)

Tabulka 3: Multifaktorová etiologie

Multifaktorová etiologie		
Endogenní (Vnitřní)	Biologické faktory	Genetické poruchy (například chromozomální – mohou vést k selhání v zátěžové situaci - nebo vrozené metabolické defekty). Poruchy činnosti žláz s vnitřní sekrecí (nedostatek či nadbytek některých hormonů v lidském těle). Fyziologické poruchy. Vrozené nebo vývojové vady. Lehká mozková dysfunkce. Pohlaví. Věk. Úroveň intelektu. Výskyt dopaminového genu.
	Psychické faktory	Poruchy socializace zejména v raném dětství, poruchy vztahu k rodičovské autoritě, citová deprivace dětí. Existenciální krize v určitých životních etapách. Poruchy osobností. Komunikativní dovednosti a způsob řešení konfliktů. Morálka.

Exogenní (Vnější)	Sociální faktory	Sociální změny spojené s anomickými stavy společnosti. Urbanizace a technologický pokrok. Sociální a politické konflikty. Vliv sociální skupiny nebo subkultury (například těch odměňujících porušování norem a zákonů). Dědění vzorců chování. Laxní nebo příliš tvrdá výchova. Škola. Média. Vrstevnické skupiny. Vliv lokálního prostředí. Městské a celospolečenské klima.
	Kulturní faktory	Etnocentrismus. Neznalost a xenofobie mohou vést k negativnímu označování (stigmatizaci) subjektů pocházejících u jiné kulturní oblasti, jestliže se tyto subjekty v kulturně odlišném prostředí chovají v souladu se standardy své vlastní kultury atd.
	Přírodní podmínky	Podnebí. Klima.

Zdroj: Kraus a kol. (2007); Urban, Dubský a Bajura (2012, s. 73)

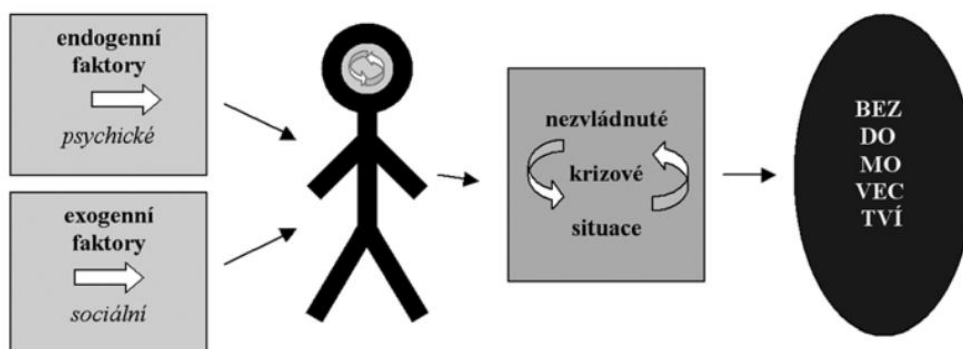
Marek, Strnad, Hotovcová (2012) rozdělují příčiny bezdomovství na primární, sekundární a terciární. **Primární příčiny** jsou otázkou preventivních aktivit a objasňují otázku „Proč se lidé stávají bezdomovci?“. Zkoumání **sekundárních příčin** je zásadní pro poskytování vhodných ambulantních služeb a řeší otázku „Proč lidé zůstávají bezdomovci?“. **Příčiny terciární** zjišťují „Proč se reintegrované osoby opětovně stávají bezdomovci?“. První podkapitola aplikuje multifaktorovou etiologii společensky nežádoucích jevů na bezdomovství. Zaměřuje se na primární, sekundární i terciární příčiny. Druhá a třetí podkapitola pojednává o vybraných statistikách a výzkumech etiologie bezdomovství na území České republiky a Anglie.

2.1 Příčiny endogenní a exogenní

Psychologické a biologické teorie o příčinách bezdomovství byly dle Pěnkavy (2010) rozšířeny do začátku šedesátých let 20. století. Jako příklad uvádí teorii oběti a viníka, neboli victim blaming, ve které společnost považovala jedince za viníka své situace

bez možnosti reintegrace. Tuto teorii nahradil názor, že je bezdomovství zapříčiněné bytovou politikou a strukturou společnosti. Pěnkava (2010) uvádí vývoj psychobiologických teorií, který přechází ve smýšlení o bezdomovství jako o důsledku chybějících schopností jedince uplatnit se ve společnosti. Vodáčková a kol. (2012) a Pěnkava (2010) se shodují, že sociální vyloučení je spojené se schopností zvládat krizové⁴ situace. Bezdomovství je tak dnes považováno za výsledek krize, kterou jedinec nezvládne, a to v důsledku působení endogenních (např. duševní onemocnění, nerespektování autorit) i exogenních vlivů (např. pracovní diskriminace, cenová dostupnost ubytování).

Diagram 1: Příčiny vzniku bezdomovství

Zdroj: Pěnkava (2010, s. 17)

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2013, online) definovalo **trajektorie vedoucí k bezdomovství**, a to dlouhou, krátkou, zdravotní a bezdomovství volbou. Podobu celoživotní dráhy vedoucí k sociálnímu vyloučení, například dysfunkční rodina, zneužívání v dětství a dospívání v sociálně vyloučené lokalitě, označuje za dlouhou trajektorii. Souběh několika situací, jako je dlouhodobá nezaměstnanost, zhoršený zdravotní stav a vysoké náklady na chod domácnost, mohou způsobit náhlou ztrátu

⁴ Krize – situace vznikající akumulací stresujících událostí; vnímána subjektem jako ohrožující; přináší potenciál změny; umožňuje životní posun; je zároveň příležitostí i nebezpečím. (Vodáčková a kol., 2012)

bydlení v krátké době. Podle britského legislativního dokumentu Housing Act (1996) jsou dobrovolnými bezdomovci, neboli intentional homeless, osoby, které mají ubytování vhodné k obývání, je rozumné toto ubytování nadále obývat, ale v důsledku úmyslného jednání nebo nejednání své ubytování ztratí. Dobrovolné bezdomovství se dle MPSV (2013) v ČR vyskytuje ojediněle. Na trajektorie směřující k bezdomovství působí navzájem propojené vnitřní i vnější faktory.

Endogenní příčiny bezdomovství se dělí na biologické a psychické. Významnou roli dle Hradeckého (2015) má přítomnost tělesného nebo smyslového postižení, mentální retardace, dále přítomnost následků po úrazu a přítomnost tělesného a duševního onemocnění. Vodáčková a kol. (2012, s. 37) píše, že osoby s předpokladem k duševnímu onemocnění „*jsou obecně zranitelnější než tzv. normální populace. Jsou také v určitém smyslu hůře vybaveni k tomu zvládat zátěž a vývojové nároky.*“ Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ, online) mimo jiné ukazují, že vliv na bezdomovství má i pohlaví, věk, rodinný status a dosažené vzdělání. Typickým bezdomovcem je dle výsledků svobodný, vyučený muž ve věku 45 – 49 let.

Vágnerová (2014) uvádí, že zvýšené riziko je u osob vyrůstajících v dysfunkční rodině nebo bez rodiny. Nezáměrem rodičů, zneužívání a násilí v rodině ovlivňují vývoj osobnosti jedince a jeho šance na úspěšné zařazení do společnosti. Vágnerová (2014) také upozorňuje na získávání návyků a strategií chování nefunkčních v běžném životě nebo na postrádání jistých návyků a strategií v důsledku institucionální výchovy v zařízeních pro děti. Hradecký (2015) uvádí například chybějící schopnost samostatně rozhodovat, Vágnerová (2014) nedostačující schopnost platit účty a udržovat domácnost, které mohou vést k zadlužení, nezaplaceným nájům a sousedským sporům. Pěnkava (2010) hovoří o snížené funkční gramotnosti, která může souviset i se specifickými poruchami učení.

Zaměstnatelnost je dle Vágnerové (2014) ovlivněna závislostmi, neschopností či neochotou systematicky pracovat. Marek, Strnad, Hotovcová (2012, s. 21) píší, že nezaměstnanost „*je ve většině případů doprovodným jevem bezdomovectví*“, který znamená ztrátu finančního zdroje, sociálního statusu i navyklého denního režimu. Kosová, Omelková, Sedláček (2004) dále uvádí riziko bezdomovství u osobnosti

se sklonem k nekonvenčnímu způsobu života. K bezdomovství může vést delikventní chování (Kliment a Dočekal, 2016), snížená adaptabilita (Vágnerová, 2014) až maladaptace (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018). Maladaptivní životní styl, který zahrnuje i užívání drog a nadbytečného užívání alkoholu, a problémy s autoritami jsou podle výzkumu Mabhala a kol. (2017) hlavními příčinami partnerských a rodinných problémů a následného bezdomovství.

Život na ulici, dle Vágnerové (2014) je navíc spjat s traumaty vzniklými násilnými a mravnostními trestními činy páchanými na bezdomovcích. Trestný čin nebo přestupek byl dle Vágnerové (2014) spáchán na 40 % osob bez přístřeší. Tato traumata mohou vést k posttraumatické stresové poruše, která ovlivňuje psychické zdraví jedince. Strnad (2018, online) zastává názor, že ženy mají *„daleko horší situaci nežli muži. Ženy jsou více vystaveny riziku násilí, daleko hůře psychicky i fyzicky snášejí pobyt „na ulici“. Většina žen inklinuje k rodinnému životu, starat se o druhé, mít své zázemí, soukromí. To vše životem „na ulici“ ztrácí.“* Délka bezdomovství určuje, do jaké míry jedinec navykne na bezdomovství a nakolik ztratí návyky užitečné v běžném životě, jako např. platba účtů, komunikace s úřady, pracovní návyky, péče o domácnost, své zdraví a vzhled. Psychická nepohoda, ztráta návyků uplatnitelných ve většinové společnosti a získávání nových návyků a kompetencí spojených s bezdomovstvím, to vše může vést ke snižování snahy svou situaci změnit, případně až k rezignaci. (Vágnerová, 2014)

Britská charitativní organizace St Mungo's provedla výzkum hledající příčiny terciárního bezdomovství, tedy návratu osob na ulici poté, co byli ubytováni v sociálním bytě, azylovém domě, či v jiném ubytovacím zařízení pro bezdomovce nebo soukromém sektoru. Vnitřní terciární příčiny tlačící jedince k vystěhování jsou dle St Mungo's (2017, online) osamělost a izolace, touha žít společně s partnerem nebo zvířetem, neschopnost dodržovat ubytovací předpisy (např. nulová tolerance alkoholu v ubytovacím zařízení), odstěhování ze sofa surfing, tedy přespávání u známých a přátel kvůli pocitu obtěžování, pocit nebezpečí v důsledku zneužívání nebo hijacku, tedy obsazení nemovitosti drogovým dealerem. Faktory přitahující jedince k životu na ulici jsou pocit kompetentnosti v přežití na ulici a zároveň pocit nekompetentnosti v udržování nemovitosti, know-how života na ulici, svoboda života bez pravidel

a omezujících předpisů, zaneprázdněnost spojená s životem na ulici a znudění či příliš mnoho volného času v ubytování, pocit závislosti na ulici, tíhnutí k násilnému nebo nebezpečnému partnerství. (St Mungo's, 2018, online)

Exogenní příčiny bezdomovství se rozdělují na sociální, kulturní a přírodní faktory. Sociálními faktory působící na jedince jsou rodina, ekonomika státu, lokální ekonomika, bytová a sociální politika ad. Vágnerová (2014) řadí mezi exogenní příčiny bezdomovství chybějící sociální zázemí, které poskytuje citovou jistotu a bezpečí. Dále Vágnerová (2014) uvádí, že na bezdomovství má vliv nezaměstnanost zapříčiněná buď ekonomickou situací státu, nebo nedostatkem pracovních nabídek pro určité skupiny obyvatel, jako seniory a osoby s tělesným nebo mentálním postižením. Znevýhodnění na pracovním trhu nazývá Schwarzová (In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) pracovní diskriminací a zahrnuje do této skupiny i ženy a Romy. Nezaměstnanost a nedostatek stálých příjmů zasahuje mimo jiné i sezónní pracovníky. Schwarzová (In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) spojuje nezaměstnanost s nedostačující nabídkou rekvalifikačních kurzů včetně lokální nedostupnosti rekvalifikačních kurzů. Bezdomovstvím jsou ohroženy i osoby, které se staly obětí moderního otroctví související s obchodováním s lidmi do Velké Británie. (Homeless Link, 2019, online)

Kliment, Dočekal (2016) uvádí, že bezdomovství může být zapříčiněné vztahem mezi kvalitou a dostupností bydlení. Vágnerová (2014) také zastává názor, že bytová politika souvisí s problematikou bezdomovství, a poukazuje na vztah dostupnosti bydlení s lokalitami nabízejícími pracovní příležitosti. Migrace do metropolí ve snaze najít zaměstnání je dle Nedělníkové a kol. (2008) dalším možnou příčinou bezdomovství. Podle Schwarzové (In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) je bezdomovství ovlivňováno sociální politikou státu, a to množstvím dostupných sociálních bytů a stanovenými nároky na státní sociální podporu, případně výši podpory. Hradečtí (1996) tuto teorii doplňují o podmínky a výši sociálního zabezpečení ve stáří a v nemoci.

Kulturní příčiny bezdomovství popisuje Matoušek, Kodymová, Koláčková (2010) a mezi kulturní příčiny zahrnují postavení etnických minorit ve společnosti, postoj společnosti k marginálním skupinám a podpora většinové společnosti k zařazení

vyločených. Podle Vágnerové (2014, s. 696) bezdomovství „*přináší společenskou stigmatizaci, pro většinu lidí je nesporným důkazem sociálního propadu, a proto bezdomovce odmítají a odsuzují.*“ Mezi osoby ohrožené bezdomovstvím patří také mladí příslušníci LGBT+ komunity, kteří jsou nuceni kvůli své orientaci opustit domov.

Přírodní faktory mají vliv na bezdomovství v lokalitách ohrožených záplavami, konvekčními bouřemi, zemětřeseními a dalšími destruktivními přírodními jevy. Přírodní faktory, jako klimatické podmínky, ovlivňují sekundární bezdomovství a motivaci najít ubytování.

Výstup výzkumu britské charity St Mungo's (2018, online) ukazuje, že mezi terciární příčiny exogenního bezdomovství patří chybějící záchranná síť v podobě přátel a rodiny schopných poskytnout podporu, vyčerpané možnosti pomoci sociálních služeb (např. vykázaní ze sociálních služeb kvůli narušování předpisů pomáhajících organizací nebo kvůli agresivnímu chování), potíže s udržováním bydlení ve spojení s nedostupností návazných služeb na podporu udržení bydlení a neznalost vlastních nájemních práv, nemožnost zajistit nové bydlení (např. není na zálohu, nejsou dostupné sociální byty). Dalšími příčinami jsou nedostupnost ubytování pro páry nebo ubytování se zvířaty, nadměrná pravidla ubytovacích zařízení, vystěhování na požádání přátel nebo rodiny, u kterých jedinec přespával, a zažití odmítnutí ze strany poskytovatelů sociálních služeb v minulosti. (St Mungo's, 2018, online)

2.2 Vybrané statistiky a výzkumy příčin bezdomovství v České republice

Je velmi obtížné získat validní statistiky o bezdomovství a vyloučení z bydlení. Statistiky dokládají počet osob, které využívají služeb organizací pomáhajících bezdomovcům, počet latentních a potenciálních bezdomovců, kteří svou situaci neoznačují jako bezdomovství, lze pouze odhadovat. Statistická data o bezdomovství a vyloučení z bydlení jsou zásadní v oblasti plánování sociálních služeb. (Schwarzová In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010)

V roce 2019 proběhlo v České republice **sčítání osob bez domova** v kategoriích bez střechy a ve vybraných kategoriích bez bytu podle typologie ETHOS. Kategorie bez bytu zahrnuje sčítání osob v azylových domech, domech na půl cesty, osob

přespávajících v obecních ubytovnách, osob ve zdravotnických zařízeních a ve vězeňských zařízeních bez možnosti ubytování po propuštění ze zařízení. Výsledky nezahrnují osoby obývající privátní ubytovny a osoby žijící v nevyhovujícím nebo nejistém bydlení. Závěry sčítání dokládají, že se „na území ČR na jaře roku 2019 vyskytovalo celkově zhruba 23 830 osob bez domova výše uvedených kategorií, z toho 2 600 dětí.“ (Nešporová, Holpuch, Janurová, Kuchařová, 2019, s. 90) Do kategorie bez střechy patřila přibližně polovina těchto osob, přesněji 11 608 osob přespávajících venku nebo v noclehárnách. Děti do 18 let převážně patřily do kategorie osob bez bytu (obyvatelé azylových domů), v ojedinělých situacích do kategorie bez střechy. V kategorii osob bez střechy tvoří vyšší procento zastoupení muži, a to 81 %, nežli ženy. Dle věkové struktury jsou osoby bez střechy nejčastěji ve věku od 40 do 65 let. Podle krajů výsledky ukazují, že nejvyšší koncentrace je v Praze a v krajích s vyšším počtem měst, a to v Karlovarském, Moravskoslezském, Ústeckém kraji. Nejvyšší počet osob v kategorii bez střechy je v Praze, Karlovarském a Moravskoslezském kraji. (Nešporová, Holpuch, Janurová, Kuchařová, 2019)

Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ, online) ukazují, že jsou podle národnosti na území České republiky v kategorii zjevných bezdomovců užívajících služeb pomáhajících organizací nejvíce zastoupeni Češi, druhou nejpočetnější národností jsou slovenští státní příslušníci. Strnad (2018, online) uvádí, že zastoupení Romů v kategorii bez střechy není vysoké. Odůvodňuje to tím, že „Romové se snaží udržovat komunitu či vícegenerační soužití, a to i v případě tíživých životních, sociálních či ekonomických situací.“ Strnad (2018, online) dále uvádí, že ve své praxi vedoucího terénních programů pomáhajících osobám bez střechy se neseťkává často s ukrajinskými nebo vietnamskými státními příslušníky. Domnívá, že přestože je v České republice vysoké zastoupení migrantů z Ukrajiny a Vietnamu, v ubytovnách či bytech udržují společné soužití, proto se na ulici nedostanou.

Mikeszová a Lux (2011) uvádí výsledky výzkumu **primárních příčin bezdomovství** v České republice, tedy odpověď na otázku „Proč se lidé stávají bezdomovci?“ Respondenti, osoby bez střechy, nejčastěji zmiňovali jako faktor ztráty bydlení nezaměstnanost a dluhovou past. Respondenti přisuzovali ztrátu bydlení například náhle

výpovědi z práce a následnému nedostatku finančních prostředků ke splácení hypotéky, půjčky na rekonstrukci domu a na vybavení, dále nedostatek financí kvůli exekuci v rámci podnikání, zadlužení potomka žijícího ve společné domácnosti nebo kvůli využívání lehce dostupných půjček ke splacení jiných půjček. Nezaměstnanost dle Mikeszové a Luxe (2011, s. 64) „*sama o sobě nevede k výpovědi z bytu; k té dochází až v situaci, pokud má člověk/domácnost velké dluhy a není schopen/na splácet.*“ Ztráta bydlení tak podle autorů souvisí se sníženou finanční gramotností a neznalostí systému sociální pomoci. Příkladem jsou situace jedinců, kteří si včas nepožádají o pomoc a nevyužijí státní sociální podpory, přestože na tuto pomoc a podporu mají nárok. Ztráta bydlení způsobená sníženou schopností udržet si bydlení v důsledku závislosti na alkoholu, drogách či výherních automatech představují jistou psychickou indispozici, která zapříčiňuje rychlejší průběh ztráty bydlení „*neboť člověk situaci nikterak neřeší a velmi rychle upadá do dluhové pasti*“. (Mikeszová a Lux, 2011, s. 64) V důsledku závislosti se snižuje schopnost jedinců hospodařit s penězi, což může vést ke ztrátě bydlení. Akcelerátorem ztráty bydlení je dále chybějící rodinné zázemí. Mikeszová a Lux (2011) zdůrazňují, že lidé, kteří prošli ústavní výchovou, patří do rizikové skupiny ohrožené bezdomovstvím, a to z důvodu celoživotní chybějící rodinné záchranné sítě. Záchranné sítě jsou pak zvláště důležité, když člověk zažívá osobní krizi, partnerský rozchod nebo po propuštění z výkonu trestu. Mikeszová a Lux (2011) dokládají, že k bezdomovství vede hromadění více problémů najednou. K podobným výsledkům dochází i výzkum Hradeckého (2006) s osobami spícími venku, tedy osobami bez střechy. Respondenti vzniku bezdomovství nejčastěji přisuzovali vztahové problémy jako rozvod a útky z domova, dále také ztrátu zaměstnání, zadluženost a propuštění z vězení.

Hradecký se ve svém výzkumu zabývá otázkou **sekundárních příčin bezdomovství**, tedy otázkou „Proč lidé zůstávají bezdomovci?“ Výzkum s osobami bez střechy zjišťoval, proč tázaný nevyužívá sociální služby. Dle Hradeckého (2006, s. 86) „*výsledky výzkumu zpochybňují mýtus, šířený vzdělávacími prostředky, totiž že jim tento stav vyhovuje.*“ Mezi důvody patřily předchozí špatné zkušenosti s personálem služeb, drahé ubytovací zařízení a nepřijatelný řád v ubytovacích zařízeních. Někteří

respondenti nedovedli zodpovědět, proč sociálních služeb nevyužívají. Jeden respondent uvedl, že mu tento životní styl vyhovuje. (Hradecký, 2006) Mikeszová a Lux (2011) poukazují, že jednou z překážek k získání a udržení bydlení jsou také dluhy. Výzkumy zaměřené na **terciární příčiny bezdomovství** na území ČR nebyly nalezeny.

2.3 Vybrané statistiky a výzkumy příčin bezdomovství v Anglii

Ve Velké Británii jsou statistiky v oblasti bezdomovství prováděny zvlášť pro Anglii, Skotsko, Wales a Severní Irsko. Tato kapitola je zaměřena na vybrané statistiky a výzkumy bezdomovství v Anglii. **Statistiky** o stavu bezdomovství v Anglii vychází čtvrtletně. V druhém čtvrtletí roku 2019 bylo posouzeno celkem 68 170 domácností⁵ stavem bezdomovec nebo stavem v ohrožení bezdomovstvím⁶. Jedna třetina těchto domácností měla nezletilé děti. Nejvíce zastoupeným typem domácnosti byl jednotlivý muž. Celkový počet domácností v přechodném ubytování⁷ činil 86 130, z toho největší zastoupení domácností žijících v přechodném ubytování bylo v Londýně. V přechodném ubytování bydlelo 71,8 % domácností s nezletilými dětmi. (Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019, online) Na podzim roku 2019 bylo v Anglii provedeno sčítání osob spících na ulici. V noci, kdy sčítání proběhlo, přespávalo na ulici 4 266 osob. Počet osob spících na ulici stoupl o čtrnáct procent od roku 2010. Více než osmdesát procent zaznamenaných osob byli muži. Více než osmdesát procent osob bylo starších dvaceti šesti let. Přes šedesát procent osob mělo

⁵ Typy domácností jsou kategorizovány jako jednotlivý muž, jednotlivá žena, žena nebo muž s dětmi, bezdětný pár, pár s dětmi, dospělí s dětmi, dospělí bez dětí. (Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019, online)

⁶ Threatened with homelessness, v překladu v ohrožení bezdomovstvím, je označení pro osobu, u které je pravděpodobnost ztráty bydlení do 56 dnů. (Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019, online)

⁷ Temporary accomodation, v překladu přechodné ubytování, je ubytování zajištěné místní samosprávou za předpokladu, že uchazeč splňuje podmínky k nároku na ubytování; zahrnuje hostely, městské byty, privátní byty najímané městem, ad. (Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019, online)

britské občanství, přes dvacet procent osob mělo jiné občanství státu Evropské unie než britské, občanství čtyř procent osob bylo ze zemí mimo Evropskou unii. (GOV.UK, 2020, © Crown copyright, online)

Výzkum z druhého čtvrtletí roku 2019 mimo statistiky zkoumal také **primární příčiny** ztráty bydlení. Nejpočetnější odpovědí respondentů bylo, že přátele a rodina nemohou nadále poskytovat ubytování. (Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019, online) Rozvraty v rodinných vztazích jsou dle výzkumu Homeless Link (2018c, online) hlavní příčinou ztráty domova mezi mladými od 18 do 24 let. Autoři upozorňují, že rodinné konflikty nemusí odhalit celou historii příčin bezdomovství mladých lidí. Rodinné rozvraty mohou být způsobené individuálními problémy mladého, problémy v mezilidské komunikaci, specifickými potřebami mladého a manifestací traumatu z dětství. Fyzické a psychické zdraví a zneužívání návykových látek mohou být nejen důvodem rozhodnutí mladého člověka opustit domov, ale také příčinou odmítnutí nadále poskytovat ubytování ze strany rodiny. Výsledky výzkumu dále ukázali, že bezdomovství mladých je ze strukturálního hlediska ovlivněno opožděnou výplatou sociální podpory. Dopad na bezdomovství měla i změna ve výplatě sociální podpory na nájemné, která byla dříve vyplácena přímo pronajímateli ubytování, ve kterém žadatel o finanční podporu bydlel, zatímco po reformě je podpora vyplácena na bankovní účet žadatele, který může být nesoběstačný v platbě nájemného. (Homeless Link, 2018c) Příčinou bezdomovství je také ukončení nájmu s krátkodobou ochranou nájemníka⁸. Tento typ nájmu může být ukončen z více důvodů, například kvůli legálnímu i ilegálnímu vystěhování z ubytování, úbytku financí, problémům nájemníka s placením a s dodržováním rozpočtu nebo kvůli porušení nájemní smlouvy. (Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019, online) Dalšími příčinami bezdomovství jsou dle Ministry of Housing, Communities & Local Government (2019, online) rozpad násilného vztahu, rozpad partnerského vztahu,

⁸ Assured shorthold tenancy, v překladu nájem s krátkodobou ochranou nájemníka, je formou nájmu v Anglii s limitovanou právní ochranou nájemníka najímajícího ubytování od soukromého majitele, a to například v oblasti ukončení nájemní smlouvy ze strany majitele. (GOV.UK, © Crown copyright, online)

uplynutí sjednané doby pobytu v sociálním ubytování, vystěhování z podporovaného bydlení, propuštění z instituce bez možnosti návazného ubytování, žádost o opuštění azylového domu a další. **Sekundární příčiny** zjevného bezdomovství mohou být ovlivněny také důvody zamítnutí žádosti o ubytování ze strany ubytovacích sociálních služeb. Žádosti jsou nejčastěji zamítnuty, protože byl klient posouzen jako příliš velké riziko pro ostatní klienty a zaměstnance. Dále kvůli zaplněné kapacitě ubytovacího zařízení, nebo když jsou klientovy potřeby příliš vysoké. (Homeless Link, 2019, online)

Terciární příčiny bezdomovství zkoumané britskou charitou St Mungo's, mezi které patří například chybějící záchranná síť v podobě přátel a rodiny schopných poskytnou podporu, vyčerpané možnosti pomoci sociálních služeb a další, jsou přiblíženy více v podkapitole 2.1.

3. Sociální služby v oblasti bezdomovství

Sociální služby, jsou služby poskytovány společensky znevýhodněným a sociálně vyloučeným osobám, a to nejen ve prospěch znevýhodněných a vyloučených osob, ale i ve prospěch širší veřejnosti. (Matoušek, 2007) Sociální vyloučení v podobě bezdomovství má negativní dopad na fyzický i psychický stav jedince, a zároveň ovlivňuje ekonomickou prosperitu státu, míru kriminality a míru sociálně patologických i sociálně nežádoucích jevů ve společnosti. Poskytování sociálních služeb v oblasti bezdomovství je proto žádoucí pro samotnou vyloučenou osobu, ekonomický růst státu i ochranu širší veřejnosti před kriminálními a sociálně patologickými jevy. Dle občanského zákoníku a zákona o sociálních službách poskytovateli sociálních služeb jsou státní subjekty, jako například obce, kraje a ministerstva, i nestátní subjekty, jako jsou fyzické osoby a právnické osoby, zahrnující například církevní právnické osoby, obecně prospěšné společnosti a občanské spolky. Matoušek (2007) uvádí, že sociální služby financované ze státních veřejných rozpočtů jsou více závislé na politickém rozhodování obcí, krajů a státu. Zákon o sociálních službách rozděluje druhy sociálních služeb na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby se poskytují ve formě pobytové, ambulantní a terénní. Pobytové služby jsou spojeny s ubytováním v sociálním zařízení. Do ambulantních služeb osoba dochází nebo je doprovázená a není zde ubytovaná. Terénní služby jsou osobám poskytovány v jejich přirozeném prostředí. (Zákon o sociálních službách) Ambulantní služby jsou dle Marka, Strnada, Hotovcové (2012) zaměřené na podporu klienta v zátěžové situaci, zatímco záměrem pobytových služeb je změna klientovy situace.

K účinné pomoci je dle Schwarzové (In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) potřeba zaměřit se na odstranění příčin bezdomovství. Kvůli multifaktorové etiologii bezdomovství je tak třeba poskytovat síť různých specializovaných sociálních služeb a navázat spolupráci mezi těmito službami. Schwarzová (In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) dále uvádí, že síť sociálních služeb by měla zahrnovat preventivní aktivity, služby zaměřené na naplnění základních potřeb a také služby zaměřené

na reintegraci a soběstačnost. Autorka mezi **preventivní aktivity** řadí sociální poradenství. Hradečtí (1996) nejúčinnější prevenci bezdomovství vidí v pevné funkční rodině. Řadí tak mezi preventivní aktivity ty, které posilují rodinnou kohezi. Britská věvodkyně z Cambridge Catherine také zastává názor, že příčiny sociálně nežádoucích jevů včetně bezdomovství mají často kořeny v raném dětství a ve vývoji plodu během těhotenství. Proto provádí výzkum potřeb rodin ve Velké Británii a zkoumá možnosti pomoci pro vytvoření pevných rodinných vazeb. (Happy Mum Happy Baby, © 2019, online) **Službami zaměřenými na naplnění základních potřeb** rozumí Schwarzová (In: Matoušek, Kodymová, Kolářková, 2010) služby poskytující možnost odpočinku, jídlo, teplo, očistu, ošacení a základní lékařskou péči. Mezi **služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost** dle autorky patří vzdělávací a rekvalifikační kurzy, chráněná a podporovaná zaměstnání, veřejně prospěšné práce a sociální firmy. Záměrem reintegračních programů je dle Hradeckých (1996) nalezení smyslu života, obnovení nebo nalezení nových důvěrných vztahů, získání přiměřeného bydlení a získání schopnosti zacházet s finančními prostředky k udržení bydlení. „*Konečným cílem spolupráce s klientem bez domova je jeho úplné osamostatnění, odpovědnost sama za sebe a nezávislost.*“ (Schwarzová, In: Matoušek, Kodymová, Kolářková, s. 329, 2010) Toto tvrzení je sporné, a podle poskytovatelů sociálních služeb v Anglii někteří lidé budou vždy potřebovat trochu pomoci, například kvůli duševnímu onemocnění nebo snížené funkční gramotnosti. Sociální pracovníci v Anglii proto usilují o možnost dlouhodobého, nebo celoživotního užívání služby následné podpory⁹, která je po odstěhování z pobytové sociální služby u některých poskytovatelů časově omezená. (One Housing, online; Homeless Link, 2019, online)

Následující podkapitoly charakterizují strukturu sociálních služeb v oblasti bezdomovství na území ČR a Anglie, a to z pohledu preventivních aktivit, služeb zaměřených na naplnění základních potřeb a služeb zaměřených na reintegraci

⁹ Floating support, v překladu následná podpora, je služba podporující osoby, které byly uživateli pobytových sociálních služeb pro osoby bez domova, a přestěhovali se do samostatného bydlení. Služba pomáhá s vyřízením potřebné dokumentace po nastěhování do samostatného bydlení, s otázkami týkajícími se sociální podpory, rozvíjením návyků k udržování domácnosti ad. (One Housing, online)

a soběstačnost. První podkapitola se věnuje struktuře sociální služeb poskytujících pomoc v oblasti bezdomovství v České republice a blíže se zaměřuje na svitavské zařízení pro sociálně vyloučené Šance. Druhá podkapitola pojednává o struktuře sociálních služeb v oblasti bezdomovství v Anglii se zaměřením na charitativní organizaci St Mungo's.

3.1 Sociální služby v České republice

Nejlepší **prevencí bezdomovství** je včasné řešení problémové situace. (Schwarzová In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) Mezi sociální služby, které se od klientů o ohrožení bezdomovstvím dozívají, patří například sociální a občanské poradny poskytující základní a odborné poradenství, kontaktní centra, intervenční centra a zařízení pro krizovou pomoc. Včasný zásah těchto služeb může pomoci předejít sociálnímu vyloučení v podobě bezdomovství. Pracovníci služeb mohou doporučit a zprostředkovat návštěvu odpovídajících služeb pomáhajících v otázkách bydlení, řešení finanční situace, dluhů a dalších. Pro prevenci bezdomovství je podle Pospíšila (2015) důležitá spolupráce sociálních služeb zmíněných v předchozím textu s orgány sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), úřady práce, zdravotnickými službami, soudy, vězeňskou službou a policií. OSPOD se dozívají o rodinách s dětmi ohrožených ztrátou bydlení. Zdravotničtí pracovníci se mohou setkat s informací o ohrožení ztrátou bydlení od pacientů (např. pacientů psychiatrické léčebny nebo zdravotně znevýhodněných pacientů). Soudy projednávají výpovědi z nájmu. (Pospíšil, 2015)

Služby zaměřené na naplnění základních potřeb poskytují možnost odpočinku, jídlo, teplo, očištění, ošacení a základní lékařskou péči. (Schwarzová In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010) Tyto sociální služby jsou zaměřené na bezdomovství zjevné. Na území ČR možnost odpočinku, tepla, očištění a ošacení zajišťují azylové domy, azylové domy pro matky s dětmi, nízkoprahová denní centra, domy na půl cesty, chráněné bydlení a noclehárny. Sociální služby pro bezdomovce mimo uvedené potřeby pomáhají při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí klientů. (Zákon o sociálních službách) Dle Hradeckých (2016) se často může jednat o úkony spojené s obnovou osobních dokladů. Základní lékařskou péči osobám

bez přístřeší poskytují v terénu mobilní vozy. *“Tato péče není rozšířena systematicky ani ve velkých aglomeracích z důvodu nedostatečné kapacity pracovníků a jejich financováním, spojených s úhradou z rezortu zdravotnictví.”* (Kliment a Dočekal, 2016, s. 72) Ambulantně poskytují lékařskou péči osobám bez přístřeší lékaři pro osoby bez domova. Pomoc při zajištění stravy zajišťují mimo jiné i potravinové banky. (Hradečtí, 1996) Terénní sociální pracovníci jsou často odkázáni na další sociální služby a v terénu informují o těchto službách. (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018) Terénní programy mimo nabídku sociálních služeb a poradenství zahrnují podporu v podobě roznosu potravinových balíčků, ošacení, hygienických potřeb (Kliment a Dočekal, 2016) a terénní asistenční službu u návštěvy úřadu a nemocnic (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012). Vágnerová, Marek, Csémy (2018) poukazují na nedostupnost některých sociálních zařízení pro bezdomovce, a to na zařízení psychiatrické a zdravotní péče pro osoby bez přístřeší, azylové domy pro páry, azylové ubytování pro klienty se zvířaty a další.

„Reintegrace lidí bez domova (a všech znevýhodněných vůbec) je současnými službami zajišťována ještě méně uspokojivě než naplňování základních potřeb klientů – zejména zde se otevírá prostor pro nové služby a projekty.“ (Schwarzová In: Matoušek, Kodymová, Koláčková, 2010, s. 328) Autorka mezi **služby na podporu reintegrace** dostupné v ČR řadí sociální firmy, které vytvářejí pracovní příležitosti pro výrazně zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby, chráněné dílny, které vytvářejí pracovní příležitosti pro osoby zdravotně postižené, a veřejně prospěšné práce, kde klienti získávají pracovní kompetence. Reintegraci podporují neziskové organizace a obce, které pronajímají tréninkové bydlení na dobu půl roku (s možností prodloužení) pro osoby ohrožené bezdomovstvím nebo osoby opouštějící pobytové služby pro bezdomovce. Tréninkové bydlení by mělo vést *„ke zvýšení odpovědnosti, pochopení povinností nájemníka a nutnosti jejich plnění, zvládnutí vedení rodinného rozpočtu, v ideálním případě k nalezení placeného zaměstnání.“* (Lux, Mikeszová, Sunega, 2010, s. 55) Hradečtí (1996) upozorňují, že někteří lidé přes veškeré snahy zůstanou nesamostatní. Možnosti pro ně jsou ubytování v chráněném bydlení pro zdravotně postižené, domově pokojného stáří, domě se zvláštním režimem pro starší nesoběstačné

osoby a ubytování ve službě následné péče pro osoby se závislostmi.

Na území ČR je jedním z poskytovatelů sociálních služeb v oblasti bezdomovství svitavské **zařízení pro sociálně vyloučené Šance**. Zařízení poskytuje služby azylového domu, noclehárny, nízkoprahového denního centra, sociální rehabilitace a terénních programů. Vybudováním komplexu služeb se zachovává propustnost poskytovaných služeb. (Svitavy - oficiální informační portál města Svitavy, © 2020, online) Osoby, které chtějí užívat služeb Šance, prochází před vstupem do areálu dechovou zkouškou. Limitem pro vstup je 0,5 promile. Donášení a konzumace alkoholu a drog je v areálu zařízení zakázána. (Město Svitavy, 2019) Služba tímto zajišťuje bezpečnost pro zaměstnance a uživatele služeb a zároveň motivuje klienty k nižší spotřebě alkoholických nápojů.

Nízkoprahové denní centrum Šance poskytuje služby od 11 do 18 hodin. Klienti zde mají k dispozici koupelny, kuchyň, možnost sledování televize, možnost vyprat a usušit si své prádlo. Služba zároveň poskytuje sociální poradenství a pomoc při uplatnění práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí. Kapacita nízkoprahového denního centra je 12 míst k sezení. Noclehárna poskytuje k přenocování 8 lůžek pro muže a 4 lůžka pro ženy, a to od 20 do 8 hodin. Klienti splňující stanovené podmínky se mohou ubytovat v azylovém domě, který má kapacitu 16 lůžek pro muže a 3 lůžka pro ženy. Podmínkami pro ubytování v azylovém domě jsou docházení do noclehárny po dobu přibližně měsíce, práceschopní klienti musí být zaměstnáni a být schopni platit úhradu za ubytování. Zaměstnanost podporuje centrum sociálně rehabilitačních služeb, které ve spolupráci s městem Svitavy nabízí možnost zaměstnání ve formě obecně prospěšných prací, jako je například úklid města. (Město Svitavy, 2019)

3.2 Sociální služby v Anglii

Pro **prevenci bezdomovství** je podle britské vlády důležitá včasná intervence sociálních služeb v kritických chvílích (angl. Critical Time Intervention). Crisis (2020, online) označuje kritickými chvílemi například propuštění z vězení, únik z ubytování kvůli domácímu násilí, uplynutí doby, po kterou může osoba obývat azylový dům

pro čekatele na rozhodnutí o udělení azylu ve Velké Británii (dále jen VB), opuštění ústavní péče u mladých lidí, hrozba vystěhování ze sociálního bydlení, návrat armádního příslušníka z mise, propuštění z psychiatrické léčebny, propuštění z nemocnice, pobytové detoxikační nebo rehabilitační jednotky. Proto Crisis (2020, online) považuje za důležitou spolupráci věznic, policie, azylových domů pro čekatele na udělení azylu, institucí ústavní péče o děti, asociace poskytovatelů sociálního bydlení, nemocnic, praktických lékařů, úřadů práce a místních orgánů sociální péče o dospělé (angl. Adult Social Care) se sociálními službami poskytujícími ubytování ohroženým bezdomovstvím a poradenství v oblasti bydlení. Služby, jejichž cílem je prevence bezdomovství, jsou například poradenství v oblasti bydlení, rodinná mediace¹⁰, podpora v udržení si nemovitosti, intervence v krizových chvílích, poradenství v oblasti dluhů, financí a plánování rozpočtu, vyjednávání s pronajímateli, aby umožnili osobám ohroženým bezdomovstvím zůstat v pronájmu a další. Účinky programů rané prevence bezdomovství na školách a univerzitách jsou těžko prokazatelné, a tak nastal problém s financováním těchto programů a programy přestaly být poskytovány. (Crisis, 2020, online; Homeless Link, 2019, online)

Služby zaměřené na naplnění základních potřeb jsou poskytovány zjevným bezdomovcům, kteří jsou viditelní na ulicích nebo využívají sociální služby pro bezdomovce. Mezi tyto služby patří terénní služby, noclehárny, denní centra, pobytové sociální služby, jako jsou podporované bydlení (angl. supported accomodation) nebo polo-nezávislé ubytování (angl. semi-independent housing). V terénu je poskytována terénní psychologická a psychiatrická pomoc osobám spícím na ulici, terénní vyhledávací služby, potravinové banky a služby poskytující bezplatné jídlo v ulicích. (Homeless Link, 2019, online; NHS, 2019, online) Terénní služby vyhledávací bezdomovce spící na ulicích se nazývají homeless outreach team. Tato terénní služba poskytuje poradenství osobám bez přístřeší, odkazuje na denní centra, noclehárny a právní poradenské služby, zároveň pomáhá v oblasti vyřízení dokladů a v dalších

¹⁰ Rodinná mediace se soustředí na prevenci bezdomovství mladých lidí. Snahou rodinné mediace je usmíření rodičů a mladých lidí, a tímto předejít vystěhování z rodinného domu. (Homeless Link, 2018b, online)

oblastech. Hlavní přístupem v Anglii pro ubytování osob bez domova je popisován jako schodištní přístup (angl. staircase approach). Pro klienta to znamená několik stěhování, například stěhování do nouzového přístřeší (angl. emergency shelter), následně do krátkodobého ubytování v ubytovně (angl. hostel) nebo do specializované ubytovny odpovídající potřebám klienta, dále do polo-nezávislého ubytování, sdíleného bydlení až do nezávislého ubytování. (Homeless Link, 2018a, online) Homeless Link (2019, online) uvádí, že za poslední rok v Anglii ubylo 5 % denních center a 3 % pobytových služeb pro bezdomovce. Denní centra mají různorodou nabídku služeb pro osoby bez přístřeší nebo osoby v ohrožení bezdomovstvím, mimo ubytovací služby. Nejčastěji poskytují služby spojené s obstaráním základních potřeb, mezi které patří například jídlo a hygiena, podporují k nalezení dlouhodobého ubytování, znovuzískání schopností péče o sebe, zvládání financí a rozpočtu, získání smysluplných aktivit, poskytují rady spojené s dluhy a sociálními dávkami. Externě spolupracují se službami pro ženy poznamenané domácím násilím, vzdělávacími institucemi, zdravotnickými zařízeními, službami pro osoby s psychickými problémy a službami pro osoby závislé na návykových látkách. (Homeless Link, 2019, online) Pobytové služby kromě výše uvedených služeb poskytují ubytování. Ubytování je nejčastěji určeno jednotlivcům, některé služby umožňují ubytování pro páry nebo osoby přicházející se zvířaty. Mimo schodištní přístup stojí koncept ubytování Housing First, v překladu bydlení především. Prioritní aktivitou konceptu je umožnění ubytování, sekundární je motivování klienta k zapojení se do poskytovaných sociálních služeb. (Homeless Link, 2018a, online) Výzkum Homeless Link (2019, online) ukazuje, že více než padesát procent osob využívajících ubytovací sociální služby se odstěhuje do sociálních bytů, mimo to také do pronájmu u soukromého majitele. **Reintegraci a soběstačnost** v samostatném bydlení podporují služby následné podpory neboli floating support, většina ubytovacích služeb nabízí možnost neformální podpory odstěhovaným klientům. (Homeless Link, 2019, online) Dalšími službami podporujícími reintegraci jsou například vzdělávací a zájmové kurzy.

Na území Anglie je jedním z poskytovatelů sociálních služeb v oblasti bezdomovství charitativní organizace **St Mungo's**. St Mungo's je britská charitativní organizace, která

byla založena v roce 1969 v Londýně skupinou dobrovolníků pomáhajících osobám bez přístřeší spícím na ulici. (St Mungo's, © 2017a, online). Organizace v současné době poskytuje terénní vyhledávací službu, ubytovací a zdravotnické služby, vzdělávací programy, kurzy k získání pracovních dovedností a zaměstnání, služby pro bývalé pachatele trestných činů, pečovatelské služby, služby následné podpory a poradenské služby. (St Mungo's, © 2017b, online) Terénní vyhledávací služba, spolupracuje na vyhledávání osob bez přístřeší s organizací StreetLink¹¹, v noci a ráno vyhledává osoby spící na ulici. Prioritou je tyto osoby, pokud možno, co nejdříve ubytovat. Ubytování je poskytováno v noclehárnách, ubytovnách, polo-nezávislých domech a také iniciativou bydlení především. V ubytovacích zařízeních je umožněno ubytovat se společně se psy. Fyzické a psychické zdravotní potíže mohou být následkem i okolností vedoucí k bezdomovství a St Mungo's zřizuje zdravotnická zařízení pro prevenci zhoršení zdravotního stavu a zařízení paliativní péče pro osoby s chronickými zdravotními problémy. Pro úspěšnou reintegraci a podporu vzdělávání klientů je zřizován vzdělávací program Recovery College, podporující vzdělávací prostředí, kde mohou klienti nahlédnout do široké škály kurzů k sebezlepšování a poznat nové lidi. Recovery College navíc podporuje jazykovou gramotnost osob, jejichž rodný jazyk není angličtina, gramotnost početní a počítačovou a získávání pracovních schopností. St Mungo's dále zřizuje poradenské služby a ubytovací zařízení pro bývalé pachatele trestných činů a domovy s pečovatelskou službou pro starší osoby s komplexními problémy. (St Mungo's, © 2017b, online)

¹¹ StreetLink je webová stránka, mobilní aplikace a telefonní linka, pomocí které mohou lidé, kteří vidí osobu spící na ulici, odeslat polohu spícího místa terénní službě vyhledávající osoby bez přístřeší. (StreetLink, © Homeless Link)

4. Vlastní výzkumné šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat příčiny bezdomovectví klientů britské charitativní organizace St Mungo's. Příčina je dle Machka (2010, s. 492-493) „...vedlejší okolnost přistupující k něčemu podstatnému, tedy jakýsi přídavek; potom. poněvadž okolnosti bývají důvodem k jednání, vlastní příčinu, důvod.“ Příčina v pojetí bakalářské práce představuje okolnosti v životě klientů organizace, tedy důvody, které vedly k ztrátě jejich bydliště.

Představený hlavní cíl výzkumného šetření je transformován do hlavní výzkumné otázky: Jaké jsou příčiny ztráty domova klientů St Mungo's? Gavora (2000, s. 29) uvádí, že tázací forma výzkumné otázky pomáhá badateli zvolit další postup výzkumného šetření, a směřuje tak badatele k postupu ve shodě s původním cílem výzkumného šetření. Z hlavní výzkumné otázky byly odvozeny čtyři dílčí výzkumné otázky:

- DVO I. Jaké bylo poslední bydliště klienta před ztrátou domova?
- DVO II. Kdy a za jakých okolností začal klient užívat služeb St Mungo's?
- DVO III. Jaké okolnosti vedly ke ztrátě domova?
- DVO IV. Jaké příčiny ztráty domova zaznamenal zaměstnanec St Mungo's za dobu své praxe?

Přeměna dílčích výzkumných otázek (dále jen DVO)¹² v tazatelské otázky (dále jen TO), které byly informantům pokládány, je přiblížena v tabulce 4 na následujících stranách.

¹² Dílčí výzkumné otázky a tazatelské otázky byly z hlavní výzkumné otázky odvozeny na základě před-výzkumné osobní komunikace s klienty organizace, anamnézy klientů přiložené v dokumentaci organizace, účasti na reflexních praxích týmu zaměstnanců organizace a kvantitativního dotazníkového výzkumu Homelessness Survey: City of Livermore California.

Tabulka 4: Přeměna DVO v TO

Hlavní výzkumná otázka	Dílčí výzkumné otázky (DVO)	Tazatelské otázky (TO)
Jaké jsou příčiny ztráty domova klientů St Mungo's?	DVO I. Jaké bylo poslední bydliště klienta, před ztrátou domova?	TO 1. Kde jste pobýval předtím, než jste začal užívat služeb St Mungo's?
		TO 2. Pokud na ulici, vzpomínáte si na své poslední trvalé bydliště?
		TO 3. Jak dlouho jste v této nemovitosti bydlel?
		TO 4. Jaký byl Váš právní vztah k tomuto bydlišti?
		TO 5. Pokud pronájemce, měl jste k bydlení nájemní právo?
	DVO II. Za jakých okolností začal klient užívat služeb St Mungo's?	TO 6. Vzpomínáte si, kdy jste začal užívat služeb St Mungo's?
		TO 7. Jaké byly okolnosti začátku Vaší spolupráce se St Mungo's?
	DVO III. Jaké okolnosti vedly ke ztrátě domova?	TO 8. S kým jste v posledním bydlišti pobýval?
		TO 9. Pokud s blízkým člověkem, udržujete s ním kontakt doteď? Pokud ne, proč?
		TO 10. Měl jste v té době partnera/partnerku?
		TO 11. Jaký byl Váš pronajímatel a sousedi?
		TO 12. Jaký byl Váš vztah s ostatními obyvateli nemovitosti?

		TO 13. Jaký byl Váš zdravotní stav v době opuštění nemovitosti?
		TO 14. Jaké pocity Vás provázely před opuštěním nemovitosti?
		TO 15. Dařilo se Vám pravidelně platit nájem/hypotéku?
		TO 16. Co se stalo s nemovitostí, poté co jste ji opustil?
		TO 17. Co jste dělal v době před opuštěním nemovitosti ve svém volném čase?
		TO 18. Byl jste v té době zaměstnán?
	DVO IV. Jaké příčiny ztráty domova zaznamenal zaměstnanec St Mungo's za dobu své praxe?	TO 19. Jak dochází k prvnímu kontaktu klienta se St Mungo's?
		TO 20. Jaké jsou dle Vaší zkušenosti příčiny ztráty domova klientů?
		TO 21. Vzpomínáte si na konkrétní příklady, kdy jste zjistil, proč klient opustil trvalé bydliště?
		TO 22. Jaké jsou dle Vaší zkušenosti příčiny terciárního bezdomovství?

4.1 Koncepce výzkumného šetření

Výzkumné šetření je prováděno prostřednictvím kvalitativní výzkumné strategie. Podle Thomase (2003) kvalitativní strategií výzkumník zobrazuje charakteristiky osob a událostí a snaží se těmto charakteristikám dát smysl nebo interpretovat získané poznatky způsobem, jakým je vnímají zkoumané osoby. Na osoby a události nepohlíží z hlediska míry jejich výskytu. Tato strategie je vhodná k badání po podstatě jevu. Pro výzkumné šetření, které se pokouší hlouběji porozumět okolnostem vedoucím k bezdomovství, je proto zvolena **kvalitativní výzkumná strategie**. Hendl (2008, s. 50) se domnívá, že nevýhodami kvalitativního výzkumu jsou snazší ovlivnitelnost výsledků výzkumu subjektivními preferencemi výzkumníka a problematika aplikovatelnosti výsledků na širší populaci či jiné prostředí.

Příčiny bezdomovství jsou jedním ze zkoumaných okruhů českých i britských výzkumů a statistik. Strauss a Corbinová (1999) uvádí, že kvalitativní výzkumné metody *„mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace...“* Hlavní použitou metodou získávání dat je **polostrukturovaný rozhovor** složený z uzavřených a otevřených otázek. Rozhovor umožňuje klarifikaci otázek, s jejichž porozuměním má tázaný potíže, a také poskytuje tazateli možnost doptávat se informanta pokládáním otázek rozšiřujících jeho odpověď. (Hendl, 2008) Podle Thomase (2003) je rozhovor účinným prostředkem k získání informací o osobní historii, znalostech a názorech informanta. Další použitou metodou ve výzkumném šetření je zkoumání dokumentů v podobě osobních složek informantů. Metoda **zkoumání dokumentů** je zvolena kvůli doplnění informací získaných rozhovory a k ověření některých informací poskytnutých informanty.

Pro výběr účastníku výzkumného šetření byla zvolena metoda záměrného, neboli **účelového výběru přes instituce**. Miovský (2006) uvádí, že *„Záměrný výběr přes instituce je metodou, kdy využíváme určitého typu služeb nebo činnosti nějaké instituce, určené pro cílovou skupinu, která nás výzkumně zajímá.“* V rámci výzkumného šetření byli oslovovali klienti britské charitativní organizace St Mungo's, kteří užívají služby

podporovaného bydlení. Z praktických důvodů byl kritériem výběru informanta plynulý mluvený projev v anglickém jazyce. K účasti na kvalitativním výzkumném šetření bylo osloveno **šest informantů**, a to jeden zaměstnanec St Mungo's a pět klientů organizace, všichni s účastí souhlasili. K uskutečnění polostrukturovaného rozhovoru s využitím záznamového zařízení (mobilní aplikace Easy Voice Recorder) projevil souhlas dva z pěti oslovených klientů. Odpovědi z rozhovorů, které nebyly nahrávané na záznamové zařízení, byly zapisovány do záznamového archu v průběhu rozhovoru a doplňovány po jeho ukončení. Struktura tazatelských otázek je uvedena v tabulce 4. Příloha 3 obsahuje přepis rozhovoru s I4. Základní údaje o informantech jsou uvedeny v tabulce 5. Základní údaje byly zjišťovány na základě rozhovorů s informanty a z osobních složek informantů vedených organizací.

Tabulka 5: Základní údaje o klientech organizace

Informant	Pohlaví	Věk	Zdravotní stav, Psychický stav	Délka užívání služeb St Mungo's
I1	Muž	32	úzkost, deprese	3 roky
I2	Muž	54	specifická porucha učení	7 let
I3	Muž	27	specifická porucha učení	8 let
I4	Žena	56	astma, operace kyčle, dříve drogová závislost	přes 8 let (opakovaně)
I5	Žena	57	operace na zmenšení žaludku, závislost na alkoholu	2 roky

Čtyři informanti zodpověděli, že nemají partnera. Jeden informant uvedl, že má partnera v zahraničí. Všichni informanti jsou nezaměstnaní, dva informanti uvedli dobrovolnickou činnost v místních neziskových organizacích. Mimo výše uvedené

informanty byl proveden **rozhovor se zaměstnancem St Mungo's**, který je v práci označován jako I6. Výběr zaměstnance byl záměrný. Kritéria výběru byla stanovena dle délky praxe zaměstnance v organizaci a dle rozsahu klientů, se kterými zaměstnanec spolupracuje. Pro kvalitativní výzkumné šetření byl osloven zaměstnanec na pozici ETE Worker¹³ s délkou praxe 17 let a počtem podporovaných klientů 49. Zaměstnanec souhlasil s účastí ve výzkumném šetření s využitím záznamového zařízení během rozhovoru. Příloha 2 obsahuje transkripci rozhovoru se zaměstnancem.

V organizaci jsem absolvovala šestiměsíční pracovní stáž. Během tohoto období jsem s informanty i zaměstnancem organizace navázala vztah důvěry a blíže se seznámila s problematikou bezdomovství. Všechny rozhovory byly uskutečněny v měsíci únoru 2019 na základě předchozí domluvy. Čtyři rozhovory proběhly v ubytovacích zařízeních St Mungo's, kde byli informanti ubytováni, dva rozhovory proběhly v lokálních restauracích. Informanti i zaměstnanec organizace byli před uskutečněním rozhovoru seznámeni s tématem bakalářské práce a s účelem rozhovoru. Informantům byl dán prostor pro případné dotazy. Informanti i zaměstnanec organizace byli poučeni, že rozhovory budou použity výhradně pro účely bakalářské práce a že bude zachována jejich anonymita. Pro zvýšení validity odpovědí byli informanti poučeni o možnosti nezodpovídat dotazy, které by považovali za příliš osobní. Doslovné transkripce rozhovoru se zaměstnancem organizace a s I4 jsou zobrazeny v příloze 2 a v příloze 3. Doslovné transkripce jsou částečně upravené a očištěné od chyb ve větné skladbě. Podle Hendla (2008, s. 208), je úprava doslovné transkripce možná „...*hlavně tehdy, pokud se soustředíme především na obsahově-tematickou rovinu, když informátor vystupuje jako svědek nebo expert.*“

¹³ ETE Worker - Education, Training and Employment Worker, v překladu pracovník podporující vzdělávání, praktické dovednosti a zaměstnanost.

4.2 Výsledky výzkumného šetření

V této kapitole jsou analyzována data získaná z provedených rozhovorů s dotazovanými informanty. K analýze dat je využíván deskriptivní přístup, který je dle Miovského (2006, str. 220) postaven na „procesu utřídění, klasifikace a deskripce dat.“ Odpovědi jsou utříděny podle čtyř stanovených dílčích výzkumných otázek, od kterých jsou odvozeny tazatelské otázky. Dílčí výzkumné otázky jsou rozpracovány na základě odpovědí respondentů na tazatelské otázky. Rozhovory jsou doplněny o informace ze složek klientů vedených charitou. Na konci analýz jednotlivých DVO je krátké shrnutí.

DVO I. měla přispět ke zjištění, jaké bylo poslední bydliště informanta před ztrátou domova. V rámci DVO I. bylo ke zjišťování použito pět tazatelských otázek, a to TO1 až TO5. Kde informanti pobývali předtím, než začali užívat služeb charitativní organizace St Mungo's objasňuje TO1. Pokud informant zodpoví, že pobýval na ulici, pak TO2 zjišťuje, jaké bylo poslední trvalé bydliště informanta. TO3 zjišťuje, jak dlouho ve své poslední nemovitosti informant bydlel. TO4 a TO5 jsou zaměřeny na zjištění právního vztahu informanta k nemovitosti (vlastník, nájemník), a zda měl informant legálně právo na užívání nemovitosti (př. nájemní smlouvu).

Tabulka 6: Kategorie a podkategorie DVO I.

Kategorie	Podkategorie
Informanti s právem na užívání nemovitosti	Vlastník
	Nájemní smlouva v sociálním bydlení
	Nájemní smlouva u soukromého majitele
Informanti bez práva na užívání nemovitosti	Ubytování u rodinného příslušníka

Informanti s právem na užívání nemovitosti

➤ Vlastník

Pouze 15 z dotazovaných informantů před ztrátou domova vlastnila nemovitost.

I5 pouze stručně uvedla, že nemovitost v Londýně vlastnila společně s manželem. V této nemovitosti bydlela přes dvanáct let.

➤ **Nájemní smlouva v sociálním bydlení**

Nájemní smlouvu v sociálním bydlení v Londýně měl I2. Informant před získáním sociálního bytu užíval sociálních služeb pro osoby bez domova. I2 uvedl, že sociální bydlení udržel po dobu osmi let.

➤ **Nájemní smlouva u soukromého majitele**

Nájemní smlouvu u soukromého majitele, která se prodlužovala každé dva roky, měla I4. I4 uvedla že, před získáním nájmu užívala sociálních služeb pro osoby bez domova. Bydlení u soukromého majitele udržela po dobu osmi nebo devíti let.

Informanti bez práva na užívání nemovitosti

➤ **Ubytování u rodinného příslušníka**

Ubytování u rodinného příslušníka měli dva informanti, a to I1 a I3. Oba informanti uvedli, že bydleli se svou matkou. I1 upřesnil, že od té doby co si pamatuje, pobýval se svou matkou v jejím sociálním bytě. I3 se svou matkou bydlel po dobu šesti let.

Dílčí výzkumnou otázkou I. bylo zjišťováno, jaké bylo poslední bydliště informantů před ztrátou domova. Tři informanti byli zařazeni do kategorie informantů s právem na užívání nemovitosti. Bylo zjištěno, že pouze I5 vlastnila nemovitost, kterou obývala přes dvanáct let. Nájemní smlouvu v sociálním bydlení měl I2, nájemní smlouvu u soukromého majitele měla I4. Dva informanti byli zařazeni do kategorie informant bez práva na užívání nemovitosti. Oba informanti, a to I1 i I3, uvedli, že pobývali u rodinného příslušníka, a to u své matky.

DVO II. je zjišťováno, za jakých okolností začal klient užívat služeb St Mungo's. Pro objasnění této dílčí výzkumné otázky bylo užito dvou tazatelských otázek, a to TO6 až TO7. Kdy informant začal užívat služeb St Mungo's zjišťuje TO6. Okolnostmi začátku užívání služeb se zabývá TO7.

Tabulka 7: Kategorie a podkategorie DVO II.

Kategorie	Podkategorie
Soudní vystěhování	Neplacení nájemného
	Demolice bytového domu
Ulice	Přespávání na ulici
Odstěhování od rodiny	Rozvod
	Násilný partner
	Deportace

Soudní vystěhování

➤ Neplacení nájemného

Rozsudek o vyklizení bytu kvůli neplacení nájemného obdržel jeden informant, a to I2. Obdržený rozsudek odnesl do oddělení místní samosprávy nazývané Housing Office v londýnské městské části Camden. Housing Office zařadil informanta do systému Camden Hostels Pathway¹⁴ v roce 2011. Do ubytovacího zařízení poskytovaného St Mungo's se I2 přestěhoval v roce 2013.

➤ Demolice bytového domu

Rozsudek o vyklizení bytu kvůli stavu bytového domu, který byl místním úřadem posouzen k demolici, obdržela jedna informantka, a to I4. Informantka uvedla, že po obdržení rozsudku k vyklizení bytu se obrátila na oddělení místní samosprávy nazývané Housing Office v městské části Camden. Poté byla I4 byla zařazena do systému Camden Hostels Pathway, potřeť tak začala užívat služeb St Mungo's.

¹⁴ Camden Hostel Pathway je systém v londýnské městské části Camden, který sdružuje poskytovatele ubytovacích sociálních služeb pro jednotlivce, kteří jsou bez přístřeší nebo v ohrožení bezdomovstvím, spolupracující dobrovolnické organizace a místní zastupitelstvo. (The London Borough of Camden, © 2018, online) Výhodou sdruženého systému je mimo jiné snazší přesouvání klientů do vhodného ubytovacího zařízení na základě specifických potřeb klienta.

Ulice

➤ Přespávání na ulici

Začátkem užívání služeb charitativní organizace St Mungo's byl kontakt s terénní vyhledávací službou (viz podkapitola 3.2) pro dva informanty, a to I1 a I3. I1 uvedl, že s organizací přišel do kontaktu, když přespával na ulici. Uvedl, že si nevzpomíná detaily prvního kontaktu, protože se nacházel ve špatném psychickém stavu. Osloven terénní vyhledávací službou byl také I3, který rovněž přespával v londýnských ulicích. Terénní vyhledávací tým oběma informantům zprostředkoval bydlení v ubytovacím zařízení poskytovaném St Mungo's.

Odstěhování od rodiny

➤ Rozvod

Pouze I5 začala užívat služeb St Mungo's po rozvodu s manželem, kdy opustila společný byt. Informantka uvedla, že na ulici nikdy nespala. Po vystěhování ze společného bytu byla zařazena do systému Camden Hostels Pathway.

➤ Násilný partner

Okolností, za jaké I4 podruhé začala užívat služeb St Mungo's, byl útěk od násilného partnera. I4 uvedla, že se po sedmi měsících v St Mungo's odstěhovala do pronájmu u soukromého majitele. V bytě s I4 pobýval i její přítel, kvůli násilnému partnerství, které s ním zažila, tento byt opustila.

➤ Deportace

Poprvé I4 začala užívat služeb St Mungo's v roce devatenáct set devadesát osm. V tomto roce byla deportována ze Spojených států amerických do Velké Británie (dále jen VB). Informantka uvedla, že se narodila ve VB, v dětství se s rodinou odstěhovala do Spojených států amerických. Deportace proběhla z důvodu drogové činnosti I4. Po příjezdu do VB jí bylo doporučeno kontaktovat charitativní organizaci Prisoners Abroad, přes kterou byla odkázaná do ubytovacího zařízení poskytovaného St Mungo's.

Díličí výzkumnou otázkou II. bylo zjišťováno, za jakých okolností informanti začali užívat služeb poskytovaných St Mungo's. Dva informanti byli zařazeni do kategorie

soudní vystěhování. I2 dostal rozsudek o vyklizení bytu kvůli neplacení nájemného. I4 taktéž dostala rozsudek k vyklizení bytu, a to kvůli demolici bytového domu, ve kterém pobývala. Oba informanti se tak stali nedobrovolně bezdomovci a mohli zažádat o pomoc v oddělení Housing Office, který jim zprostředkoval dočasné ubytování v St Mungo's. Dva informanti byli zařazeni do kategorie ulice. I1 a I3 přišli poprvé do kontaktu s terénním vyhledávacím týmem v době, kdy přespávali na ulici. Terénní vyhledávací tým jim zprostředkoval ubytování v St Mungo's. Do kategorie odstěhování od rodiny byly zařazeny dvě informantky. I5 začala užívat služeb organizace po rozvodu s manželem, kdy opustila rodinný byt. I4 začala užívat služeb po opuštění bytu kvůli domácímu násilí. I4 začala užívat služeb poprvé po deportaci do země původu, tedy do VB. Pouze I4 užívala služeb St Mungo's opakovaně. I4 uvedla, že organizace jí v těžkých chvílích pokaždé pomohla.

DVO III. jsou zjišťovány okolnosti vedoucí ke ztrátě domova. Tazatelské otázky TO8 až TO12 se zabývají vztahy, které informant měl v době opuštění bydlení. TO8 zjišťuje, s kým informant bydlel. TO9 se ptá na to, zda informant udržuje kontakt s blízkými osobami, se kterými dříve bydlel. TO9 je vynechána, pokud informant bydlel sám nebo nebydlel s blízkými. TO9 se snaží se o zjištění kvality vztahu informanta s blízkými. TO10 zjišťuje, jestli měl informant v době opuštění bydlení partnera. TO11 je zaměřena na zjištění vztahu informanta s pronajímatelem nemovitosti a se sousedy. Otázka tak zkoumá případné neshody informanta s těmito osobami. TO12 objasňuje vztah informant s ostatními obyvateli nemovitosti, a to se spolubydlíci. Otázka je vynechána, pokud informant bydlel s blízkými osobami. TO13 se zabývá zdravotním stavem a TO14 psychickým stavem informanta v době opuštění nemovitosti. TO15 a TO16 jsou zaměřeny na to, jak informant v té době zvládal zacházení s financemi. TO15 se ptá, zda se informantovi dařilo pravidelně platit nájem, případně hypotéku. TO17 byla položena z důvodu porozumění způsobu trávení volného času informanta v době před opuštěním bydliště. TO18 je zaměřena na zjištění, zda byl informant v té době zaměstnán.

Tabulka 8: Kategorie DVO III.

Kategorie
Vztahy
Zdravotní stav
Psychický stav
Zvládání financí
Volný čas
Zaměstnání

Uvedené kategorie budou dále blíže rozvedeny.

Vztahy

I1 uvedl, že bydlel se svou matkou a bratrem. I1 sdělil, že s bratrem vycházel dobře, s matkou měl častá nedorozumění. Pro informanta bylo citlivé sdělit, z jakého důvodu ke sporům docházelo. V době před opuštěním bydlení informant krátce po sobě přišel o několik blízkých osob, a to o svou tetu, bratrance, synovce a o blízkého kamaráda, který pro informanta byl jako otec. I2 uvedl, že bydlel v sociálním bytě sám, se svým pronajímatelem a se sousedy spory neměl. I3 sdělil, že bydlel se svou matkou a osmi sourozenci. Informant uvedl, že ačkoliv se všemi měl dobrý vztah, cítil se v přelidněném bytě stísněně. Sdělil, že z domova chtěl odejít, protože tam bydlelo příliš mnoho osob. Pouze I4 opustila bydliště tři krát. Okolností opuštění prvního bydliště byla deportace ze Spojených států amerických, uvedla, že její vztahy s rodinou byly v té době dobré. Druhé bydliště obývala se svým partnerem, vztah s tímto partnerem označila I4 jako násilné partnerství. Třetí bydliště obývala informantka sama, s pronajímatelem a se sousedy spory neměla. I5 bydlela v bytě se svým manželem a dětmi. Uvedla, že před odstěhováním měla s manželem časté spory. I5 sdělila, že kontakt udržuje pouze se svým synem, ráda by obnovila kontakt se svou dcerou, která s informantkou odmítá komunikovat. Pro I5 bylo citlivé sdělit, z jakých důvodů ke sporům docházelo.

Zdravotní stav

I1 sdělil, že v době před opuštěním bydliště zažil fyzické násilí ve svém zaměstnání (viz kategorie psychický stav a kategorie zaměstnání). Znamky fyzického násilí nebyly na těle přítomny. I4 uvedla, že v době opuštění prvního a druhého bydliště měla astma, které jí v té době nebránilo být fyzicky aktivní. I4 měla v době opuštění třetího bydliště a stále má astma a bolesti kostí. I4 řekla, že ve třetím bydlišti, kde se vyskytovala plíseň, se její zdravotní stav zhoršoval. I4 sdělila, že přes zhoršující se zdravotní stav by bydliště neopustila, pokud by nedošlo k rozhodnutí o demolici bytového domu. Informanti I2, I3 a I5 uvedli, že měli před opuštěním bydliště dobrý zdravotní stav. Ze složek klientů vedených St Mungo's bylo zjištěno, že I2 a I3 byli diagnostikováni specifickou poruchou učení. Ze složky klientky vedené St Mungo's bylo zjištěno, že I5 před opuštěním bydliště trpěla obezitou a podstoupila zákrok na zmenšení žaludku.

Psychický stav

I1 uvedl, že v době před opuštěním bydliště cítil úzkost a měl pocity deprese. Tyto pocity byly vyvolány úmrtím několika blízkých osob v krátké době. I1 sdělil, že se v práci cítil ponížen, kvůli fyzickému násilí ze strany nadřízené. I1 pracoval padesát až šedesát hodin za týden a občas pracoval na dvou směnách za sebou. Na dotaz, zda to bylo pro něho stresující, zodpověděl, že pracovní doba pro něho stresující nebyla. I1 uvedl, že s pocity úzkosti, deprese a ponížení, se vyrovnával konzumací alkoholu. Psychický stav I2 byl dle informanta v době před opuštěním nemovitosti dobrý. I3 před opuštěním bydliště zažíval pocity stísněnosti z důvodu sdílení bydliště s devíti dalšími osobami. I4 před opuštěním prvního bydliště ve Spojených státech amerických neměla ponětí, co bude ve Velké Británii dělat. I4 uvedla, že druhé bydliště opustila a zanechala tam veškeré své věci, protože si přála utéct od násilného partnera. I4 sdělila, že se v té době potýkala se závislostí na drogách a ztrátu bydlení neshledávala závažnou situací. Situace před opuštěním třetího bydliště byla pro I4 stresující. I5 uvedla, že v době před opuštěním bydliště zažívala stres ze sporů s manželem a dcerou. Pro I5 bylo smutné po rozvodu opustit rodinu. Ze složky klientky vedené St Mungo's bylo zjištěno, že I5 podstoupila zákrok na zmenšení žaludku, a to kvůli obezitě. I5 po zákroku nemohla jíst takové množství jídla, na jaké byla zvyklá, a nahradila jídlo pitím alkoholických nápojů.

Zvládání financí

I1 sdělil, že nemusel platit nájemné ani hypotéku, protože před opuštěním bydliště pobýval u rodinného příslušníka. I1 uvedl, že v době před opuštěním bydliště odpracoval padesát až šedesát hodin za týden. Na dotaz, zda si hodně ušetřil, I5 zodpověděl, že si na to nevzpomíná, protože v té době hodně pil. I2 uvedl, že v době před opuštěním bydliště neplatil nájem. Ze složky klienta vedené St Mungo's bylo zjištěno, že klient kvůli specifické poruše učení, má potíže porozumět úředním dopisům. I2 sdělil, že před vykáváním z bydliště pro neplacení nájmu dostával hodně dopisů ohledně dluhů za neplacení nájemného, kterým nerozuměl. Na základě složky klienta bylo zjištěno, že sociální dávky určené k zaplacení nájmu I2 byly zpočátku zasílány přímo pronajímateli. Změny v systému sociálních dávek později způsobily, že celá částka sociální dávky chodila informantovi na účet. Tato změna byla oznámena dopisem. I2 nevěděl, že jistou částku z těchto dávek musí odvést pronajímateli na zaplacení nájmu, proto celou částku utratil bez platby nájmu. Později byl I2 vystěhován pro vzniklé dluhy. Na dotaz, zda měl informant v té době na koho se obrátit, uvedl, že dříve měl sociální pracovníci, která s ním ukončila spolupráci kvůli jeho nízkým potřebám. I3 v době před opuštěním nemovitosti pobýval s rodinnými příslušníky, nemusel tak platit nájem ani hypotéku, domov opustil v mladém věku, kdy všechny jeho výdaje financovala matka. I4 sdělila, že nikdy neměla potíže s placením částky za nájem. I5 pobývala před opuštěním bydliště v bytě, který vlastnila společně s manželem.

Volný čas

I1 uvedl, že v době před opuštěním bydliště většinu času pracoval. Volný čas trávil konzumací alkoholu, kterým ulevoval své psychice. I2 měl hodně volného času. Sdělil, že pokud bylo počasí nepříznivé, trávil čas v bytě čtením nebo sledováním televize. Za dobrého počasí se chodil procházet. I3 uvedl, že v době před opuštěním bydliště chodil do školy. Ve volném čase četl. I3 sdělil, že často utíkal z domova a procházel se po městě, dokud nebyl nalezen a odveden domů. I4 uvedla, že v době před opuštěním prvního bydliště se věnovala drogové činnosti, pro kterou byla deportovaná. Před opuštěním druhého bydliště se věnovala převážně shánění drog a něčeho ke kouření. I4

před opuštěním třetího bydliště vedla charitativní obchod YMCA, většinu času tak pracovala. I5 uvedla, že před opuštěním bydliště dostala výpověď ze zaměstnání, většinu času pila.

Zaměstnání

I1 uvedl, že v době před opuštěním bydliště pracoval na plný pracovní úvazek v supermarketu na pozici skenování zboží v regálech. I1 uvedl, že se v práci cítil ponižován, kvůli fyzickému násilí ze strany nadřízené. I1 sdělil, že se situace zhoršila, poté co informant oznámil násilí vedoucímu své nadřízené. Dva informanti, a to I2 a I3, nikdy nebyli zaměstnání. Před opuštěním prvního bydliště se I4 věnovala nelegální drogové činnosti. Před opuštěním třetího bydliště informantka pracovala na pozici manažerky charitativního obchodu YMCA, kde dříve pracovala na pozici asistentky manažera. I4 uvedla, že byla na sebe v té době hrdá, pracovní pozice ovšem byla pouze na dočasný pracovní úvazek. I5 v době před opuštěním bydliště dostala výpověď z práce. I5 uvedla, že pracovala na pozici recepční v nemocnici. Výpověď obdržela poté, co bylo zjištěno, že před prací požívala alkohol.

Díleč výzkumnou otázkou III. byly zjišťovány okolnosti vedoucí ke ztrátě domova. V tabulce 9 a v tabulce 10 jsou shrnuty informace o vztazích, zdravotním stavu, psychickém stavu, zvládnutí financí, způsobu trávení volného času a zaměstnání konkrétních informantů před opuštěním bydliště.

Tabulka 9: Shrnutí DVO III. (1)

	Vztahy	Zdravotní stav	Psychický stav
I1	spory s matkou úmrtí čtyř blízkých osob - truchlení	oběť fyzického násilí na pracovišti	pocity deprese pocity úzkosti pocity ponížení v práci vyrovnávání se pomocí konzumace alkoholu
I2	bez sporů	diagnostikována specifická porucha učení	dobrý

I3	bez sporů přelidněný byt	diagnostikována specifická porucha učení	pocit stísněnosti v bytě
I4	poprvé bez sporů podruhé násilný partner potřetí bez sporů	astma bolesti kostí	poprvé pocity nejistoty, užívání drog podruhé nezám, užívání drog potřetí pocity stresu kvůli demolici bytového domu
I5	spory s manželem spory s dcerou	obezita operace na zmenšení žaludku	pocity stresu alkohol jako náhrada jídla

Tabulka 10: Shrnutí DVO III. (2)

	Zvládnání financí	Volný čas	Zaměstnání
I1	nemusel platit nájem kvůli alkoholu si nevzpomíná, jestli si dovedl našetřit	většinou v práci konzumace alkoholu	plný pracovní úvazek časté přesčasy fyzické násilí na pracovišti
I2	neplatil nájem vykázán z bytu potíže s porozuměním úředních dopisů	čtení sledování televize procházky	nikdy nebyl zaměstnán
I3	nemusel platit nájem	čtení útěky z domova	nikdy nebyl zaměstnán
I4	dobré	poprvé a podruhé užívání drog potřetí většinou v práci	poprvé a podruhé nelegální drogová činnost potřetí pracovní úvazek v charitativním obchodě
I5	dobré	konzumace alkoholu	plný pracovní úvazek výpověď kvůli alkoholu

DVO IV. je zjišťováno, jaké příčiny ztráty domova zaznamenal zaměstnanec organizace (dále jen I6) za dobu své praxe. TO19 zjišťuje, jak dochází k prvnímu kontaktu klienta se St Mungo's. TO20 se ptá na příčiny ztráty domova klientů organizace, se kterými se I6 setkal. TO21 je zaměřena na zjištění konkrétních příkladů, kdy zaměstnanec zjistil, proč klient opustil své trvalé bydliště. Na zjištění terciárních příčin bezdomovství, se kterými se I6 setkal, je zaměřena TO22.

Tabulka 11: Kategorie DVO IV.

Kategorie
První kontakt klienta se St Mungo's
Příčiny ztráty bydliště
Konkrétní příklady ztráty bydliště
Příčiny terciárního bezdomovství

Uvedené kategorie budou dále blíže rozvedeny.

První kontakt klienta se St Mungo's

I6 uvedl dvě možnosti, jak v nynějším systému může dojít k prvnímu kontaktu klienta se St Mungo's. První možnost je odkázání na organizaci přes terénní vyhledávací tým (angl. outreach team). I6 zdůraznil, že terénní vyhledávací týmy odkazují osoby spící na ulici na různé ubytovací sociální služby, například na organizaci One Housing, SHP nebo Solvation Army. Druhou možností prvního kontaktu klienta se St Mungo's je skrze úřad místní samosprávy. Osoby, které se na úřadu místní samosprávy prezentují jako ohrožení bezdomovstvím, mohou být odkázáni na ubytovací sociální služby.

Příčiny ztráty bydliště

I6 rozdělil hlavní příčiny ztráty bydliště na dvě skupiny, a to ty, se kterými se setkával na začátku práce v organizaci před sedmnácti lety, a ty, které jsou časté v nynější době. Tři hlavní příčiny bezdomovství, se kterými se I6 setkával dříve, bylo užívání drog a jiných návykových látek, závislost na alkoholu a psychická porucha. I6 sdělil, že nyní

je spektrum příčin širší, nežli dříve. Setkává se s uprchlíky, žadateli o azyl, lidmi, kteří přišli o domov v důsledku rozvodu, odchodu z vězení nebo v důsledku bolestné ztráty, poté co jim zemřel blízký člověk.

Konkrétní příklady ztráty bydliště

Mezi konkrétní příklady, kvůli kterým klienti ztratili bydliště, uvedl I6 drogovou činnost v bytě, nevhodné sociální chování, psychickou poruchu, v některých případech kvůli rozhodnutí majitele pronajímaného bytu neprodloužit nájemní smlouvu. I6 si vzpomněl na klienta, který o svůj byt přišel, protože si vydělával tím, že nechával jiné osoby prodávat drogy ve svém bytě. Dále I6 vyprávěl o klientce, která obdržela rozsudek o vyklizení bytu, a to kvůli nevhodnému sociálnímu chování, poté co se na její chování stěžovali sousedé. Dále uvedl případ klientky, která opakovaně přišla o sociální bydlení. Kvůli své psychické poruše zničila dva sociální byty. I6 dále sdělil, že klienti přichází o bydliště kvůli tomu, že se majitel pronajímaného bytu rozhodne neprodloužit nájemní smlouvu. Důvodem neprodloužení smlouvy může být to, že chce majitel nemovitost prodat nebo pronajmout jiné osobě s vyšším nájemným. Všechny příklady příčin ztrát bydliště, které byly uvedeny v této kategorii, jsou relevantní i pro následující kategorii.

Příčiny terciárního bezdomovství

I6 sdělil, že ubytovací možnosti v Londýně jsou velmi špatné. Jednou z příčin terciárního bezdomovství dle I6 může být odstěhování klienta do jiné části města nebo mimo město, čímž klient přichází o svou podpůrnou sociální síť, a to přátele i pomáhající instituce. Dále I6 uvedl jako možnou příčinu terciárního bezdomovství krátkodobou podporu klientů po odstěhování z ubytovací sociální služby. Následná podpora trvá tři měsíce a podle I6 někteří klienti budou potřebovat trochu podpory déle než tři měsíce. I6 uvedl, že je zastáncem názoru, že by klienti měli dostávat následnou podporu tak dlouho, jak dlouho ji budou potřebovat.

Díličí výzkumnou otázkou II. bylo zjišťováno, s jakými příčinami ztráty bydliště se setkal zaměstnanec St Mungo's. K prvnímu kontaktu klienta s organizací dochází buď prostřednictvím terénního vyhledávacího týmu, nebo prostřednictvím úřadu místní

samosprávy. Příčinami ztráty bydliště, které I6 zaznamenal na začátku své spolupráce s organizací, bylo užívání drog a jiných návykových látek, závislost na alkoholu a psychická porucha. Nyní se navíc setkává s uprchlíky, žadateli o azyl, osobami opouštějícími domov po rozvodu nebo po propuštění z věznice, a s osobami, jejichž život se změnil v důsledku bolestné ztráty blízké osoby. Konkrétními příklady ztráty bydliště uvedenými I6 jsou drogová činnost v bytě, který klient pronajímal, nevhodné sociální chování, psychické poruchy nebo neprodloužení nájemní smlouvy ze strany majitele bytu. Mezi terciární příčiny bezdomovství byla zařazena ztráta vytvořené sociální sítě po odstěhování do jiné části města nebo mimo město, dále také příliš krátká doba trvání následné podpory klienta.

4.3 Shrnutí a diskuze výsledků výzkumného šetření

Výzkumné šetření zkoumá příčiny ztráty domova klientů St Mungo's. Zkoumání probíhá kvalitativní výzkumnou strategií, konkrétně metodou polostrukturovaného rozhovoru se zaměstnancem St Mungo's a s pěti klienty této organizace. První tři dílčí výzkumné otázky jsou zaměřeny na zjištění posledního bydliště klienta před ztrátou domova, okolnosti za jakých klient začal užívat služeb St Mungo's a na okolnosti vedoucí ke ztrátě domova. Tyto DVO zkoumají okolnosti v životě klientů, předtím než přišli o domov. Čtvrtá DVO se věnuje příčinám ztráty domova, které zaznamenal zaměstnanec St Mungo's za dobu své pracovní činnosti v organizaci. Tato kapitola shrnuje a diskutuje informace získané od jednotlivých klientů a zaměstnance organizace. Dále porovnává výsledky vlastního výzkumného šetření s výzkumy příčin bezdomovství, které proběhly na území ČR (viz podkapitola 2.2).

V době před ztrátou bydlení zažil informant I1 úmrtní čtyř blízkých osob a truchlil. Zažíval kvůli náhlé ztrátě blízkých pocity deprese a úzkosti. I1 pracoval padesát až šedesát hodin týdně, občas i dvě směny za sebou. Informant uvedl, že pracovat přesčas pro něho nebylo stresující. Zároveň se I1 stal obětí fyzického násilí na pracovišti, kde byl opakovaně fyzicky napadán od nadřízené. Cítil se kvůli tomu ponížen. Se svou situací se vyrovnával pomocí konzumace alkoholu. Předtím než odešel na ulici, bydlel s matkou, se kterou měl časté spory. Výzkumy příčin bezdomovství prováděné v Anglii (viz podkapitola 2.3) uvádějí, že jednou z příčin bezdomovství je **nemožnost rodiny poskytovat ubytování. Rozvrat v rodině** dle výzkumu může být způsoben mimo jiné psychickým zdravím, obdobím truchlení a nadměrným užíváním alkoholu. Výzkumy provedené v ČR ve svých výsledcích uvádějí, že ztráta bydliště může být zapříčiněna **sníženou schopností udržet si bydlení v důsledku závislosti**. Výsledku vlastního výzkumného šetření se více blíží výsledkům příčin bezdomovství v Anglii. Okolnostmi ztráty bydliště I1 byl odchod z domova matky, se kterou měl spory, zároveň se potýkal s **psychickými potížemi** v důsledku **truchlení a fyzického násilí** od své nadřízené, situaci řešil alkoholem. Prevence ztráty domova proto mohla být psychická podpora v období truchlení. Pohřební služby a faráři by mohli pozůstalým představovat služby krizových center a předávat kontakt na linky důvěry.

V době před ztrátou bydliště žil informant I2 samostatně ve svém sociálním bytě, dlouhodobě nebyl v kontaktu s rodinou. Informant uvedl, že byl z bytu vykázan kvůli neplacení nájemného. I2 má diagnostikovanou specifickou poruchu učení a je pro něho těžké chápat text úředních dopisů. Informantův nájem byl placen ze sociální podpory přímo na účet pronajímateli. Poté nastala změna v systému sociální podpory. Po této změně se sociální podpora určená na nájem začala vyplácet na účet informanta. Změna byla oznámena úředním dopisem, kterému I2 nerozuměl, proto nájem ze svého účtu neodváděl. I2 uvedl, že měl sociální pracovníci, která s ním ukončila spolupráci kvůli jeho nízkým potřebám. Výzkumy příčin bezdomovství v Anglii uvádí, že **změna ve výplatě sociální podpory na nájemné** byla častým důvodem ztráty bydliště. Dle českých výzkumů příčin bezdomovství je možnou příčinou snížená finanční gramotnost, **neznalost systému sociální pomoci** a chybějící rodinné záchranné sítě. Výsledky vlastního výzkumného šetření kombinují výsledky výzkumů z Anglie i z ČR. I2 bydlel sám a **neměl záchrannou rodinnou síť**, protože s rodinou dlouhodobě neměl kontakt. Informant má **sníženou finanční gramotnost** v důsledku specifické poruchy učení. I2 ztratil domov v důsledku změny systému platby sociální podpory. Zároveň se nevyznal v systému sociální pomoci natolik, aby se obrátil o pomoc s vysvětlením úředních dopisů, které mu byly zasílány. Možnou prevencí ztráty bydliště by byla dlouhodobá pomoc sociální pracovníce nebo organizace poskytující pomoc s udržением bydlení. Další možnou prevencí by byl telefonický kontakt úředníků z oddělení sociální podpory s osobami, které pobírají sociální podporu. Telefonický kontakt by vysvětloval, co změna systému výplaty sociální podpory obnáší.

V době před opuštěním bydliště žil informant I3 se svou matkou a osmi sourozenci. Cítil se v bytě stísněně. I3 uvedl, že často utíkal z domova a procházel se po vedlejších vesnicích nebo městech, než byl nalezen policií a doveden zpět domů. Po ukončení studia si nikdy nenašel práci a utekl do Londýna, kde přespával na ulici. Výzkum příčin bezdomovství v ČR uvádí, že někteří respondenti přisuzovali bezdomovství útěkům z domova v důsledku vztahových problémů. Bydlení v přelidněných bytech zohledňuje typologie ETHOS (viz podkapitola 1.2). Osoby žijící v přelidněném bytě řadí ETHOS do kategorie osob žijících v nevyhovujícím bydlení a označuje je osobami ohroženými

bezdomovstvím. I3 uvedl, že z domova odešel kvůli pocitu stísněnosti v **přelidněném bytě**, zároveň s dalšími osobami v bytě vycházel dobře. České výzkumy ukazují, že mezi příčiny ztráty bydlení patří i **neznalost systému sociální pomoci**. Možnou prevencí bezdomovství I3 by mohlo být odkázání informanta policií na sociální služby pro mladistvé, které mohou pomoci mimo jiné i s nalezením zaměstnání a samostatného bydlení.

Informantka I4 jako jediná z pěti dotazovaných klientů ztratila domov tři krát. V době ztráty prvního bydliště I4 byla stíhána za drogovou činnost ve Spojených státech amerických. Z důvodu drogové činnosti byla deportována do země, ve které se narodila, tedy do Velké Británie. V té době zažívala pocity nejistoty a strachu, zároveň byla uživatelkou drog. **Deportaci** jako příčinu ztráty bydliště neuváděly anglické ani české výzkumy zkoumající příčiny bezdomovství. V době ztráty druhého bydliště I4 pobývala se svým partnerem. Vztah označila jako násilné partnerství. Uvedla, že z bytu musela odejít, protože chtěla utéct ubližování. O ztrátu domova se moc nezajímala, hlavní aktivitou informantky bylo shánění drog. Anglické výzkumy uvádějí jako jednu z možných příčin terciárního bezdomovství chybějící záchrannou síť v podobě přátel a rodiny schopných poskytnout podporu a rozpad násilného partnerství. České výzkumy také zohledňují chybějící záchrannou síť jako možnou příčinu bezdomovství. Výzkumy z obou států také ukazují, že drogová závislost je jednou z příčin ztráty bydliště. I4 v Anglii **neměla rodinnou záchrannou síť**, protože její rodina zůstala ve Spojených státech amerických. Informantka byla uživatelkou drog, **závislost** ovlivňovala její chování a motivaci řešit svou situaci v době **rozpadu násilného partnerství**. V době ztráty třetího bydliště I4 již neužívala drogy a pracovala na dočasné pozici asistentky manažera v charitativním obchodě. I4 uvedla, že byla **vykázána z bytu kvůli plánované demolici bytového domu**, ve kterém pobývala. I4 uvedla, že pokud by byt nebyl zdemolován, bydlela by v něm dodnes. Výzkum příčin bezdomovství prováděný v Anglii zohledňuje ukončení nájemní smlouvy ze strany pronajímatele jako jednu z možných příčin ztráty bydliště. I4 uvedla, že nikdy nespala na ulici, a vždy jí byla poskytnuta dočasná pomoc ze strany ubytovacích sociálních služeb, a to na dobu potřebnou k nalezení dalšího bydliště. Výsledky vlastního výzkumného šetření ukazují,

že může docházet k opakovanému bezdomovství. Okolnosti, které vedly ke ztrátě domova I4 jsou deportace, drogová činnost, drogová závislost, rozpad násilného vztahu, chybějící záchranná síť v podobě rodiny a přátel, ukončení nájemní smlouvy ze strany majitele kvůli demolici bytové domu. Z výzkumného šetření vyplývá, že I4 byla pokaždé poskytnuta pomoc sociálních služeb. Sociální služby mimo jiné působily jako prevence pobytu v ulicích, bez přístřeší.

V době před opuštěním bydliště informantka I5 bydlela v bytě, který vlastnila společně s manželem. I5 podstoupila zákrok na zmenšení žaludku kvůli problémům s obezitou. Po zákroku začala informantka již nemohla tolik jíst, jídlo nahradila pitím alkoholu. I5 před opuštěním domova pracovala na plný pracovní úvazek, odkud byla propuštěna v důsledku konzumace alkoholu před prací. I5 sdělila, že zažívala spory s manželem, které vyvrcholily rozvodem. Spory měla také s dcerou, která s ní dodnes odmítá komunikovat. Výzkumy příčin bezdomovství z Anglie zohledňují **rozvrat rodinných vztahů** v důsledku užívání alkoholu jako možnou příčinu ztráty bydliště. České výzkumy zohledňují **rozvod** jako vztahový problém zapříčiňující bezdomovství. Dále také uvádí jako příčinu bezdomovství sníženou schopnost udržet si bydlení v důsledku **závislosti**. Výsledky výzkumu ukazují, že I5 měla dlouhodobé **psychické problémy**, které vyústily v přejídání se a následnou obezitu. Po operaci na zmenšení žaludku bylo přejídání se, nahrazeno nadměrným pitím alkoholu. Spory s rodinnými příslušníky a rozvod způsobily, že I5 musela opustit domov. Prevencí ztráty bydliště by mohla být odborná psychologická pomoc osobám trpícím obezitou. Dále například představení krizových center a krizových linek osobám po operačním zákroku.

Zaměstnanec St Mungo's je označován jako informant I6. I6 uvedl, že se na začátku spolupráce s organizací setkával s hlavními třemi příčinami bezdomovství, a to užíváním drog a jiných návykových látek, závislostí na alkoholu a psychickými poruchami. I6 uvádí, že dnes jsou příčiny ztráty domova širší. Uvedl, že se setkává s **uprchlíky, žadateli o azyl**, osobami po rozvodu, osobami **propuštěnými z vězení**, i osobami **truchlícími** v důsledku bolestné ztráty blízké osoby. Dále s osobami vykázanými z bydlení kvůli **nevhodnému sociálnímu chování**, osobami, které přišli o podpůrnou sociální síť (včetně pomáhajících organizací) v důsledku stěhování. Také

se setkává se situacemi, kdy jsou klienti vystěhováni z důvodu neprodloužení nájemní smlouvy ze strany pronajímatele. I6 uvádí, že ztráta domova není vždy pouze chybou klientů. Zkušenosti I6 jsou zohledněny ve výzkumech příčin ztráty domova v Anglii. České výzkumy jako příčiny ztráty domova neuvádějí stav uprchlíka a stav žadatele o azyl, truchlící osoby a vystěhování kvůli neprodloužení smlouvy ze strany pronajímatele. Důvodem, proč české výzkumy příčin bezdomovství nezahrnují uprchlíky a žadatele o azyl, může být nízký počet uprchlých osob, které v ČR žádají o azyl.

Výsledky vlastního výzkumného šetření ukazují, že trajektorie vedoucí k bezdomovství jsou různorodé, a stejně různorodé jsou i možnosti prevence ztráty bydliště. Informanti se v období před ztrátou bydliště potýkali s rozmanitými zátěžovými situacemi. V několika případech se jednalo o gradaci psychických potíží, v jiných o důsledek působení vnějších činitelů, ztrátu sociálních sítí nebo o neznalost sociálního systému. Jako důležitou součást **prevence bezdomovství** považují informovanost občanů o poskytovaných sociálních službách, a to s důrazem na občanské poradny, sociálně-právní poradny, krizová centra a krizové linky, které mohou být odrazovým můstkem pro další řešení zátěžové životní situace. O výše uvedených službách by mohla informovat policie (např. v případě domácího násilí a opakovaných útěků z domova), nemocnice (např. po operačním zákroku, u osob s poruchami příjmu potravy, obézních osob a u žen po potratu), školy a zaměstnavatelé na svých deskách. Možnou prevencí terciárního bezdomovství je například služba následné podpory, která podporuje bývalé klienty ubytovacích sociálních služeb v jejich novém ubytování. Služba následné podpory v ČR v dnešní době není praktikována. Terciární bezdomovství na území ČR prozatím nebylo zkoumáno, možností navazujícího výzkumu je proto zkoumat příčiny terciárního bezdomovství v České republice.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá bezdomovstvím a příčinami bezdomovství. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat příčiny bezdomovství se zaměřením na příčiny bezdomovství klientů St Mungo's, porovnání příčin bezdomovství v České republice a v Anglii a zmapování poskytovaných sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu v České republice a v Anglii. Stanovený cíl bakalářské práce se skrze teoretická východiska práce a skrze vlastní výzkumné šetření podařilo naplnit. Příčiny bezdomovství podle výzkumů v Anglii a v České republice se v mnohém shodují a neopomíjejí ve svých výsledcích ani endogenní ani exogenní faktory vedoucí ke ztrátě domova. Rozdíl lze nalézt v nejčastějších příčinách ztráty bydlení. V Anglii mezi nejpočetnější důvod patří rozpad rodinných vztahů a změny v systému sociálních dávek, zatímco v České republice je nejpočetnějším důvodem nezaměstnanost a zadlužení. V Anglii je na rozdíl od České republiky označováno jako příčina bezdomovství také uprchlictví a truchlení.

První tři kapitoly představují základní teoretická východiska. První kapitola se věnuje charakteristice pojmů bezdomovství, bezdomovec a sociální vyloučení. Endogenními a exogenními příčinami bezdomovství se zabývá druhá kapitola. Pozornost zaměřuje na výzkumy příčin bezdomovství v České republice a v Anglii. Třetí kapitola mapuje sociální služby v oblasti bezdomovství se zaměřením na sociální služby v České republice a v Anglii. Čtvrtá kapitola bakalářské práce navazuje na teoretická východiska a je věnována vlastnímu výzkumnému šetření. Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat příčiny bezdomovství z pohledu zaměstnance a klientů britské charity St Mungo's. Pro vlastní výzkumné šetření byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, konkrétně metoda polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory se osvědčily jako vhodná metoda sběru dat, protože umožňovaly prohloubení odpovědí informantů. Získaná data byla následně analyzována i interpretována. Výsledky vlastního výzkumného šetření ukazují, že cesty vedoucí k bezdomovství jsou různorodé, a stejně různorodé jsou i možnosti prevence ztráty bydliště. Informanti se v období před ztrátou bydliště potýkali s rozmanitými zátěžovými situacemi. Jednalo se o deportaci, rozvod, rozpad

násilného partnerství, gradaci psychických potíží, které vedly k závislosti, sníženou finanční gramotnost, důsledek působení vnějších činitelů, ztrátu sociálních sítí, neznalost sociálního systému, přelidněný byt, truchlení nebo fyzické násilí na pracovišti.

Důležitou součástí prevence bezdomovství považují informovanost občanů o poskytovaných sociálních službách, a to s důrazem na občanské poradny, sociálně-právní poradny, krizová centra a krizové linky, které mohou být odrazovým můstkem pro další řešení zátěžové životní situace. Možnou prevencí terciárního bezdomovství je například služba následné podpory, která podporuje bývalé klienty ubytovacích sociálních služeb v jejich novém bydlení. Služba následné podpory pro osoby odcházející z azylových domů pro bezdomovce v ČR nyní není praktikována. Ve shrnutí a diskuzi výsledků výzkumného šetření jsou porovnány příčiny bezdomovství v České republice a v Anglii.

Na závěr bych navrhla možné zlepšení výzkumného šetření. Výzkumné šetření bylo provedeno s malým výzkumným vzorkem, a to s pěti klienty St Mungo's a s jedním zaměstnancem organizace. Pro výzkumné šetření by bylo přínosné provést rozhovor nebo dotazníkové šetření s více klienty a s více zaměstnanci organizace. Výzkumný vzorek i přesto posloužil k řadě zajímavých zjištění. Domnívám se, že poznatky získané z výzkumného šetření budou přínosem nejen pro sociální služby orientované na bezdomovství a pro instituce realizující preventivní programy, ale i pro studenty humanitních oborů.

Seznam použitých zdrojů

1. EDGAR, B., MEERT, H., DOHERTY, J. *Third review of statistic on homelessness in Europe: Developing an Operational Definition of Homelessness*. [online] FEANTSA, 2004. [cit. dne 2019-08-06] Dostupné z: <https://www.feantsaresearch.org/download/3-20041762990330054027965.pdf>
2. *ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR* [online]. FEANTSA, 2005. [cit. 2019-05-29]. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>
3. EVROPSKÁ KOMISE. *Communication from the commission to the European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Towards Social Investment for Growth and Cohesion – including implementing the European Social Fund 2014-2020*. Brusel: Evropská komise, 2013. 23 s.
4. FITZPATRICK, S., KEMP, P., KLINKER, S. *Bezdomovství: přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*. Přel. Miroslav Barták a kol. 1. vyd., Kostelec nad Černými lesy: SV, s.r.o., 2004. 96 s. ISBN 80-86625-15-X.
5. GIDDENS, A., SUTTON, P. W. *Sociology*. Vyd. 8. Cambridge, Malden: Polity Press, 2017. 1130 pp. ISBN 978-0-7456-9668-3.
6. GORDON, D. a spol. *Poverty and social exclusion in Britain*. York: Joseph Rowntree Foundation, 2000. 102 s. ISBN 1-85935-059-3.
7. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
8. Happy Mum Happy Baby. *The Duchess of Cambridge on the early years*. [online] Podfollow, © 2019. [cit. dne 18-02-2020] Dostupné z: <https://podfollow.com/1277078956/episode/ef0d225173f525ab37490e8727eacd4344adfaf/view>
9. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
10. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., akt. vyd.

- Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
11. Homeless Link. *Moving on from homelessness: How services support people to move on.* [online] London: Homeless Link, 2018a. 37 pp. Dostupné z: <https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/Moving%20on%20from%20homelessness%202018.pdf>
 12. Homeless Link. *Preventing homelessness before it begins: Case studies from the homelessness sector.* [online] London: Homeless Link, 2018b. 41 s. Dostupné z: <https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/Prevention%20research%202018.pdf>
 13. Homeless Link. *Young & Homeless 2018.* [online] London: Homeless Link, 2018c. Full report. 57 pp. Dostupné z: <https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/Young%20and%20Homeless%202018.pdf>
 14. Homeless Link. *Support for single homeless people in England: Annual Review 2018.* [online] London: Homeless Link, 2019. Annual Review. 46 s. Dostupné z: <https://www.homeless.org.uk/sites/default/files/site-attachments/Annual%20Review2018.pdf>
 15. Hostels in Camden. *The London Borough of Camden.* [online] The London Borough of Camden. © 2018. [cit. dne 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.camden.gov.uk/hostel-in-camden>
 16. HRADECKÝ, I. *Proč spí lidé venku a kdo jsou tito lidé?* Sociální práce/Sociálna práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2006, 4, s. 83-86. ISSN 1213-6204.
 17. HRADECKÝ, I. Co znamená pro společnost bezdomovství? In: *Sborník z Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice.* 1. vydání. Praha: MPSV, 2015. s. 9-22. ISBN: 978-80-7421-094-5.
 18. HRADECKÝ, I. a HRADECKÁ, V. *Bezdomovství - extrémní vyloučení.* Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
 19. HTA, ALLIO, L., CLAY, CH. a GLATZE, K. *Homelessness Survey: City of Livermore California.* [online] 2015. California: Hatchuel Tabernik and Associates. 36 pp. Dostupné z:

<http://www.cityoflivermore.net/civicax/filebank/documents/14505/>

20. Chapter 6 Preventing homelessness. *Crisis* [online] Crisis: Together we will end homelessness. [cit. dne 2020-02-19] Dostupné z: <https://www.crisis.org.uk/ending-homelessness/the-plan-to-end-homelessness-full-version/solutions/>
21. KELLER, J. Ztráta domova jako poslední stádium sociální exkluze. In: *Bezdomovectví v kontextu kriminality*. Olomouc: Charita Olomouc, 2013. s. 4-17. ISBN 978-80-905260-2-0.
22. KLIMENT, P. a DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovství v České republice*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 122 s. Monografie. ISBN 978-80-244-5007-0.
23. KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. *Doporučení komise ze dne 3. října 2008 o aktivním začleňování osob vyloučených z trhu práce: Oznámeno pod číslem K(2008) 5737*. In: Úřední věstník Evropské unie. [online] Brusel: 2008. s. 4. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008H0867&from=EN>
24. KOSOVÁ, P., OMELKOVÁ, L., SEDLÁČEK, P. *Bezdomovectví v hlavním městě Praze*. Městské centrum sociálních služeb prevence oddělení analýz a vzdělávání. Vyd. 1. Praha: 2004.
25. KOTÝNKOVÁ, M.. Trendy v prevenci bezdomovectví. In: AS, FEANTSA, S. A. D. a Naděje. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. Praha: AS, FEANTSA, S. A. D. a Naděje, 2003. s. 15-23.
26. KODYMOVÁ, P. a KOLÁČKOVÁ, J. eds. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
27. KRAUS, B a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.
28. KUBALA, O. Výsledky sčítání bezdomovců. Tisková zpráva. [online] In: Český statistický úřad. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. [cit. dne 2019-09-24] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu
29. MABHALA, A. M. a kol. Social conditions of becoming homelessness:

- qualitative analysis stories of homeless peoples. [online] *International Journal for Equity in Health*. 2017, 16:150. ISSN: 1475-9276. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s12939-017-0646-3>
30. MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 866 s. ISBN 978-80-7422-048-7.
 31. MAREK, J., STRNAD, A. a HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.
 32. MĚSTO SVITAVY. *Průvodce v sociálních službách na území města Svitavy: aneb "Kde najdete pomocnou ruku"*. Město Svitavy: Svitavy, 2019. Brožura.
 33. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
 34. MIKESZOVÁ, M. a LUX, M. Příčiny bezdomovství v České republice. In: LUX, M. (ed.). *Standardy bydlení 2010/2011: Sociální nerovnosti a tržní rizika v bydlení*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2011. 205 s. ISBN 978-80-7330-213-9.
 35. MIKESZOVÁ, M., LUX, M. a SUNEGA, P. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením - mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. 64 s. ISBN 978-80-7330-176-7.
 36. Ministry of Housing, Communities & Local Government. *Statutory Homelessness, April to June (Q2) 2019: England*. [online] Housing Statistical First Release. London: Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2019. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/statistics/statutory-homelessness-in-england-april-to-june-2019>
 37. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
 38. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: MPSV, 2013. 68 s. ISBN 978-80-7421-072-3.

39. NEDĚLNÍKOVÁ, D., a kol. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. 196 s.
40. NEŠPOROVÁ, O., HOLPUCH, P., JANUROVÁ, K. a KUCHAROVÁ, V. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., 2019. 95 s. ISBN 978-80-7416-351-7.
41. *Občanský zákoník: novelizované znění*. Ostrava: Sagit, 2018. 320 s. ÚZ: úplné znění. ISBN 978-80-7488-308-8.
42. ONDREJKOVIČ, P. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 2000. 272 s. ISBN 80-224-0616-3.
43. Organizační složka – Sociální služby města Svitavy. *Svitavy - oficiální informační portál města Svitavy* [online] Město Svitavy. © 2020. [cit. dne 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.svitavy.cz/cs/m-185-organizacni-slozka-socialni-sluzby-mesta-svitavy/>
44. OSN. *Úmluva o omezení případů bezdomovectví*. Konference Organizace spojených národů o budoucím vyloučení nebo omezení počtu osob bez státní příslušnosti, srpen 1961.
45. Our history. *St Mungo's*. [online] St Mungo's Homeless Charity. © 2017a. [cit. dne 2019-11-23] Dostupné z: <https://www.mungos.org/about-us/our-history/>
46. Our services. *St Mungo's*. [online] St Mungo's Homeless Charity. © 2017b. [cit. dne 2020-03-11] Dostupné z: <https://www.mungos.org/about-us/our-history/>
47. PETRUSEK, M. Deviace sociální. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha: AV ČR, 2017. [cit. 2019-09-20]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Deviace_soci%C3%A1ln%C3%AD
48. PĚNKAVA, P. *Výchovně vzdělávací prvek v sociální práci s cílovou skupinou osob bez přístřeší*. Praha: Filozofická fakulta, Univerzity Karlovy v Praze, 2010. 145 s. Rigorózní práce.
49. POSPÍŠIL, P. Co brání tomu, aby byla prevence dostatečná? Reálné překážky. In: *Sborník z Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice*. 1. vydání. Praha: MPSV, 2015. s. 9-22. ISBN: 978-80-7421-094-5.
50. Rought sleepers in homeless hotspots to benefit from NHS mental health

- outreach. *NHS* [online] National Health Service, 2019. [cit. dne 2020-02-20]
Dostupné z: <https://www.england.nhs.uk/terms-and-conditions/#linking-to>
51. Rough sleeping snapshot in England: autumn 2019: Official Statistics. *GOV.UK*. [online] *GOV.UK*. 2020. © Crown copyright. [cit. 2020-03-19].
Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/rough-sleeping-snapshot-in-england-autumn-2019/rough-sleeping-snapshot-in-england-autumn-2019>
52. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P. KOLÁČKOVÁ, J. eds. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. s. 315-329. ISBN 978-80-7367-818-0.
53. St Mungo's. *On my own two feet: Why do some people return to rough sleeping after time off the streets?* [online] London: © St Mungo's, 2018. Research report. Dostupné z:
https://www.mungos.org/app/uploads/2018/06/StM_PRR_TEXT_0718_web.pdf
54. STRAUSS, A. L. a CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. 196 s. SCAN; 2. ISBN 80-85834-60-X.
55. STRNAD, A. *Bezdomovci jsou v ČR hlavně Češi, z jiných národností lze zmínit snad jen Slováky*. [online] Praha: Multikulturní centrum Praha, 2018. [cit. 2020-01-28] Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/bezdomovci-jsou-v-cr-hlavne-cesi-z-jinych-narodnosti-lze-zminit-snad-jen-slovakky>
56. Tenancy agreements: a guide for landlords (England and Wales). *GOV.UK*. [online] *GOV.UK*. © Crown copyright. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/tenancy-agreements-a-guide-for-landlords/ending-a-tenancy>
57. Tenancy Sustainment and Floating Support. *One Housing* [online] One Housing. [cit. dne 2020-02-04] Dostupné z: <https://www.onehousing.co.uk/for-you/housing-care-and-support/one-support/tenancy-sustainment-and-floating-support>
58. THOMAS, R. M. *Blending Qualitative & Quantitative Research Methods in Theses and Dissertations*. California: Corwin Press, Ind, 2003. 256 s. ISBN 0-

7619-3932-6.

59. UK Government. *Housing Act 1996*. Vydáno 24. 7. 1996.
60. URBAN, L., DUBSKÝ, J. a BAJURA, J. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 231 s. ISBN 978-80-7380-397-1.
61. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
62. VÁGNEROVÁ, M., MAREK, J. a CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. 303 s. ISBN 978-80-246-4054-9.
63. VODÁČKOVÁ, D. a kol. *Krizová intervence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 543 s. ISBN 978-80-262-0212-7.
64. Welcome to StreetLink. *Homeless Link* [online] © Homeless Link. Dostupné z: <https://www.streetlink.org.uk/#>
65. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: ČESKO. *Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum: 2019: redakční uzávěrka 4.3.2019*. Ostrava: Sagit, [2019]. 272 s. ÚZ: úplné znění; č. 1308. Rekodifikace. ISBN 978-80-7488-341-5.
66. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník. In: ČESKO. *Občanský zákoník: novelizované znění: redakční uzávěrka k 20. 8. 2018*. Ostrava: Sagit, 2018. 320 s. ÚZ: úplné znění; č. 1275. ISBN: 978-80-7488-308-8.

Seznam použitých zkratk s výkladem

DVO – Dílčí výzkumná otázka

ČR – Česká republika

ETE Worker - Education, Training and Employment Worker

I – Informant

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSN – Organizace spojených národů

TO – Tazatelská otázka

VB – Velká Británie

Seznam tabulek

Tabulka 1: Stupeň ohrožení bezdomovec dle ETHOS

Tabulka 2: Sedm teoretických oblastí bezdomovství vyloučení z bydlení

Tabulka 3: Multifaktorová etiologie

Tabulka 4: Přeměna DVO v TO

Tabulka 5: Základní údaje o klientech organizace

Tabulka 6: Kategorie a podkategorie DVO I.

Tabulka 7: Kategorie a podkategorie DVO II.

Tabulka 8: Kategorie DVO III.

Tabulka 9: Shrnutí DVO III. (1)

Tabulka 10: Shrnutí DVO III. (2)

Tabulka 11: Kategorie DVO IV.

Seznam příloh

Příloha 1: ETHOS

Příloha 2: Rozhovor se zaměstnancem St Mungo's – I6

Příloha 3: Rozhovor s I4

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

Bezdomovství, sociální vyloučení spojené s absencí bydlení, je jedním z problémů, kterého se týká Strategie sociální ochrany a začleňování EU. Prevence bezdomovství a reintegrace osob bez domova jsou otázkami, které vyžadují dobře pochopení procesů a mechanismů, které vedou do situací absence nebo ztráty domova.

FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci) vytvořila typologii bezdomovství a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS.

Typologie ETHOS vychází z principu, že pojem domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovství. Mít domov může být chápáno jako: mít přiměřené bydlení, které může osoba a její rodina vylučně

uzítvat (fyzická oblast); mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast); mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace ukazují na absenci/bydlení. ETHOS tedy člení osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení. Tyto konceptní kategorie se dále člení na 13 operačních (pracovních) kategorií, v rámci realizovaného národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR byl vytvořen soubor národních subkategorií. Typologie tak může být využita pro monitoring bezdomovství, pro vytváření politik a jejich rozvoj a vyhodnocování.

Koncepční kategorie	Operační kategorie	Zvotná situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*		
BEZ STŘECHY	1 Osoby přebývající venku	1.1 Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přebývající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorech bez možnosti ubytování	1.1.1	Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)		
	2 Osoby v noclehárně	2.1 Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 2.1.2	Osoby v nízkoprahové noclehárně Osoby sezonně užívatelé k přenocování prostory zařízené bez lůžek		
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 3.1.2 3.1.3	Muži v azylovém domě Ženy v azylovém domě Matky s dětmi v azylovém domě		
		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.1.4 3.1.5 3.1.6	Otcové s dětmi v azylovém domě Úplné rodiny v azylovém domě Osoby v domě na půli cesty		
		3.3 Přechodné podporované ubytování	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 3.2.2	Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení) Osoby v přístřeší pro vystěhovávající z bytu		
	4 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1 Pobytové zařízení pro ženy	4.1 Přechodné podporované ubytování	Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.3.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	
					4.1.1 4.1.2	Ženy ohrožené domácí násilím pobývajících na skryté adrese Ženy ohrožené domácí násilím pobývajících v azylovém domě	
	5 Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace	5.1.1	Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	
					5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.2.1
6 Osoby před opuštěním instituce	6.1 Věznice a vazební zařízení	6.1 Věznice a vazební zařízení	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.1	Osoby před opuštěním věznice		
				6.2 Zdravotnická zařízení	Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	6.2.1	Osoby před opuštěním dětské instituce
				6.3 Zařízení pro děti	Bez možnosti bydlení	6.3.1 6.3.2	Osoby před opuštěním péče Osoby před opuštěním dětské instituce
7 Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1 Pobytová péče pro starší bezdomovce	7.1 Pobytová péče pro starší bezdomovce	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1	Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidně dlouhodobě ubytované v azylovém domě		
				7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	Dlouhodobě bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.2.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje

* Použití zkratk v posledním sloupci – Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR

2/2

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace		Generická (druhová) definice	Národní subkategorie		*
		8.1	8.2		8.1.1	8.1.2	
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejjistším bydlení	8.1	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1	Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	a
		8.2	Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonně obsazené budovy	8.2.1 8.2.2	Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu Osoby v nezákonně obsazené budově	a b
		8.3	Nezákonně obsazení pozemku	Nezákonně obsazení pozemku	8.3.1	Osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zeměnice)	b
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1	Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1	Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
		9.2	Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1	Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	a
	10 Osoby ohrožené domácím násilím	10.1	Policejné zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí obětí domácího násilí	10.1.1	Osoby ohrožené domácím násilím – policejné zaznamenané případy – oběti	a
		11.1	Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určeno pro obvyklé bydlení	11.1.1	Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maríngotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)	a
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	11.2	Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1	Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a
		11.3	Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1	Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a
		12.1	Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1	Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve mohlo být obyvatelné)	a
	13 Osoby žijící v přeildněném bytě	13.1	Nejvyšší národní norma definující přeildnění	Definované jako pokračující nejvyšší norma podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1	Osoby žijící v přeildněných bytech	a

* Použité zkratky v posledním sloupci – Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

FEANTSA

European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL
Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL

194, Chaussée de Louvain ■ 1210 Brussels ■ Belgium ■ Tel.: + 32 2 538 66 69 ■ Fax: +32 2 539 41 74 ■ ethos@feantsa.org ■ www.feantsa.org

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

CZ

Příloha 2: Rozhovor se zaměstnancem St Mungo's – I6

Délka rozhovoru: 14 minut 25 sekund

Datum: 15. 2. 2019

Tazatelka: ***“How long have you been working for St Mungo's?”***

Zaměstnanec: *“First I started as a volunteer in 2001 and I got a contract in same 2001 and then I became full time employee 2002. So that's counting to 2019, so that's seventeen years I've been with St Mungo's.”*

Tazatelka: ***“From your experience how do clients first come in touch with St Mungo's services?”***

Zaměstnanec: *“How do they get in touch, well there's different ways they can get in touch. Now basically they've got something called an outreach team where they reach homeless without roof over their heads on the street and maybe one of the outreach workers will pick them up and link them into services. But it's not just St Mungo's. There are other organizations that do the same thing as us, for example One Housing, SHP, Solvation Army and all other organizations like that. So they could get referred to us that way or they could present themselves as homeless at local authorities and the local authorities might refer them to our services.”*

Tazatelka: ***“From your experience are causes for people to lose their home?”***

Zaměstnanec: *“When I first started the main causes was drug abuse or substance use, alcohol, mental health. They were the three main ones. But now you see refugees, asylum seekers, marriage breakdowns, coming out of prison, bereavement, you know you may have lost your wife and just haven't been able to cope and the whole life is falling apart. So those are just some of the things I could go on I suppose, but these are the most important ones. So now it's not the three mains that I've told you about anymore, it's become much much wider now.”*

Tazatelka: ***“Do you remember any cases from last couple of years where you found out the cause of person losing their accommodation?”***

Zaměstnanec: *“Yeah, I’ve got a really good one, we had a client, which recently I had to move out and I had a real sore spot for that particular client but the reason why he lost his accommodation, he had a social housing, and the reason why he lost his social housing is because he was indulgent in drugs and basically to supply his habit he allowed others to his flat and was using it to sell drugs. Then eventually there were so many complaints from his neighbors on social behavior that he was evicted. That’s one of the reasons. I’ve had clients, you’ve got clients as well, client P, he found it hard to cope and in the end he got evicted for rent arrears. Basically I had clients in the past, we’ve got a client at Supported Accommodation House, who got evicted for social behavior, he is still arguing about this particular thing. But yeah, we had a client, I’m happy to say she has been re-housed now, social housing, she has got a flat, but she lost her flat for mental health issues, when she smashed it up. She had one flat and she smashed it up because of her mental health issues, they moved her out, gave her another flat and she did the same thing and they evicted her. But she has got another chance, another flat. As a matter of fact she has just found out it yesterday.”*

Tazatelka: ***“How do you find housing options here?”***

Zaměstnanec: *“Terrible, disgusting. Housing options for our clients now, we’ve got to go down to what we call PRS which is private rented. And very few clients are on the social housing list. Basically the local authority just hasn’t got properties to give them. So now what they need to do is they have to go out and source private landlords and check the landlords to make sure they are suitable and then if the accommodation is ok they offer it to our clients in the Pathways, but it’s terrible. It’s absolutely terrible, because at the moment the rents in London are astronomical. Clients, they might have all their social network in Camden for instance but because they can’t afford to stay in Camden they have to move somewhere they have no social network what so ever. And it could be a strain in a family, you know, a lot of people have been moved out of London. As a matter of fact I think it’s a mess. In a nutshell I think it’s a mess. The housing situation, especially in London is total mess.”*

Tazatelka: ***“And how do you find the support after clients move out of Supported accommodation?”***

Zaměstnanec: *“Well, the local authorities, floating support they call it. They have floating support in private rented as well as in social housing. Basically it’s usually for about three months, but I believe they shouldn’t have a limit on it, because each client is different you know. Basically some clients they don’t need any support, some clients might need it for three months, some might need it for twelve months but there might be some clients that will always need a little bit of support yeah. So I think they should have something in place like that, because if it is stopping a client losing their tenancy and ending up homeless again it’s like revolving door you know. And that used to happen a lot. People getting flats, they didn’t have the support that they really should have had and end up losing their flat becoming homeless on the street and then they come back into system. This is what we call revolving door. I think that a support should be there as long as a person needs it. You know like the support they get after they get a flat, if they need it, I think it should be there. A lot of people might not agree with me, Julianna, but every person is different, just because we made them ready to move into their own place it doesn’t mean they will need no support at all. You’ve seen our clients, it’s not like that. And I think the support should be there as long as they need it. But people would come and say to me, we haven’t got the budget for it. What can I say?”*

Tazatelka: ***“Did it happen to any client, that they lost their accommodation after they moved out of supported housing because of lack of floating support?”***

Zaměstnanec: *“Put it this way I believe if client P whom we both work with, if he had a bit more support he might have been able to sustain his tenancy. In other words it all fell apart and he didn’t know who to turn to until it came to end, he was evicted and found himself homeless again. We’ve got quite few clients who have been given flats or PRS, and for no fault of their own the landlord decided to sell the property, the landlord doesn’t want to renew their license for whatever reason and basically they end up in a system. We’ve got few clients back in the system that had lost their accommodation through no fault of their own.”*

Tazatelka: ***“Have you had experience with people sleeping rough who didn’t want to use the services?”***

Zaměstnanec: *“What we have got is called hard core, meaning that they will not come into services no matter what. But basically when the weather gets really bad they will temporarily be coming to services. But what they use they use day centers where they could go in, get something to eat they may be able to get to see a doctor they even get housing advice, you know obviously they don't want a housing advice, they can have a shower. Yeah, there are lots of them out there that refuse to come into services. It's a matter of trust, they don't trust to authorities for whatever reasons – they got bad experience in the past and they just don't what to do anything with authority whatsoever. But we try our best, you know especially when winter comes, you've been part of SWEP and even when it's temporary they try to convince them to services.”*

Příloha 3: Rozhovor s I4

Délka rozhovoru: 32 minut 8 sekund

Datum: 20. 2. 2019

Tazatelka: ***“How old were you when you started cooperating with St Mungo’s?”***

I4: *“Well, If I can go back to the beginnings when I started cooperating with St Mungo’s, in 1998 was the first time I got introduced to St Mungo’s. I was deported from America where I left my children, you know what I’m saying, my life. I was born here but my mother took us to America in a young age. When I was little I used to get in trouble. I was very rebellious at that time. I was very rebellious, as I got older you can see like that’s when I got bad I don’t know why but that’s when I started dealing with drugs and experimented with drugs then. And what happened is I ended up getting deported back from America to England. And St Mungo’s was the first people that helped me. You know I went to Prisoners Abroad and they got me into St Mungo’s. Yes, St Mungo’s they helped me, I got my first flat through St Mungo’s. Seven months I was with them at all, that was, have ever heard of Blackstock Street it’s in Finsbury Park?”*

Tazatelka: ***“Yes, I do.”***

I4: *“Yeah, everybody says they know Finsbury Park. That’s the area I lived in, yeah. And I went into a violent relationship with someone so I end up losing my place you know I abandoned it. And Mungo’s never turned their back on me, and as I got years went past dealing with drugs, I got in troubles and things like that still St Mungo’s found me another room, place, and I stayed with them again. That was on Endell Street, you know Endell Street?”*

Tazatelka: ***“Yes.”***

I4: *“That’s when I started changing my life a lot. And they moved me from Endell Street because Endell Street has ninety-eight people there and was living on top floor¹⁵ and*

¹⁵ Nejvyšší patro v tomto zařízení je určeno pro klienty s nízkými potřebami.

because I was one of the people that was engaging with my worker at all times, everything I was supposed to do I did, yeah. They moved me to Mornington Terrace.”

Tazatelka: “So you were working with project worker L?”

I4: “Yes, I was working with project worker L. I’ve known her twelve, thirteen years, something like that, maybe a little bit longer. She is one of the best workers ever, she is a good woman. And that’s when I started getting my life in order when I was living in Mornington Terrace. And I was with a placement, the job center; I was with a work placement. And I was so good in what I was doing at my work placement at YMCA Charity in a Goodge Street. I used to go there every day and worked the placement. And it was beautiful, I loved it and I really found my place I guess and they helped me to get a job and I got a job as an assistant manager. Right before I got the job as assistant manager I also got my flat which was on Bayham Street. And while I was living on Bayham Street I was working as an assistant manager but it was right on the corner of Camden High Road that’s where the YMCA was there. Once they were closed down they moved to me to Fulham I lived still in Bayham Street because I had my flat there, permanent flat. Well permanent as long as landlord gives you, releases your lease, you know.”

Tazatelka: “Is it every two years?”

I4: “Yeah, because you know now you short lease. My lease, my first lease didn’t have no time limit, second one was two years. Anyway, I was living there and I was working in Fulham, by then I got a job the manager left, so they gave me manager’s role. So I was running my own shop and I was proud of it, you know, it was really doing well. I was still living in Bayham Street but what it was the landlord was kind of doughy that I can say first hand and the building had mold. You know like from condensation. You heard of condensation, where there is no air in the flat. And on the walls there would be a lot of mold, green mold growing and it was infested through the whole walls. So the council came to see it, you know to check out these places, and this was you know this was just a studio flat. So he closed the place down and everyone in the building lost their home. So that was kind of my situation. So that’s how I end up coming here. So

housing gave me an eviction notice so you can take it to the housing office and I took it there, you know it kind of stressed me a little bit but I didn't mind, I knew I'd be all right. And they started working the process and this is how I end up here in I. Road."

Tazatelka: ***"What happened next?"***

I4: *"So I've been here in I. Road like you know well. At the time I felt like I lost my courage, you know what I'm saying, to want to do anything because I wanted to give up, but I didn't. I didn't give up because I have project worker K that was constantly on me, helped me to get into different things plus I had surgery you know on my left knee. So now I have to have another surgery on this side. So they were thinking before I move on they want me to get the surgery since I can get helped while I'm here, then move me on to my flat. So that is kind of what I'm waiting for. It will be a less strain on me to get the surgery while I'm here. If I was to move, I would have no help, you understand what I'm saying. I would have no help if I was moving to my flat. And I would be dependent on them sending me a nurse, the last nurse that I was send wasn't very good so you know client A ended up helping me, you know she did everything for me, so that's the main reason why I'm still here. So I'm ready to move after the surgery. Plus I have good flat mates here, they respect me because I'm older you know. They treat me like their mum you know and I get along with them very well. I wouldn't have I any other way. Plus project worker K, if I have a problem, I can go downstairs to project worker K and she helps me with everything. So that's about my life."*

Tazatelka: ***"And back in 1998 when you were coming to UK from America, you didn't have a place to stay here?"***

I4: *"I had no idea where I was going, when I was on a plane. I was so scared because I didn't know what was going to happen because it was like. I was like escorted here but as being escorted here it was like ok see you later once they get you to the airport, see you later. And they just dropped me off just like that with whatever luggage and that's it. It would be scary for any other person but once I got there to the airport I went to the, hmm I believe it was a part of home office, because I am a British citizen, I was born here. So that's the reason why they deported me here. Yes, once I got here*

someone told me to go to this Prisoner Abroad. So when I got there they put me in a hotel that night, because that night in a day time and I stayed in a hotel overnight and the next day, I think that was Tuesday, Wednesday I went to sign to start getting my benefits and I had to get my national insurance. It was like being a brand new child all over. It was really challenging and really scary. But I was a little bit younger and I moved around a lot. Thank god I didn't have any wounds or nothing because now I'm in my fifties and that was in my thirties. It was like you know what you can do. The hardest part was my children, my four children, was there and I am over here. That was the hardest part. Now they are grown so thank god they all alive and doing well."

Tazatelka: "And when you were escorted from America, did you receive any money, you know, to move around for a while?"

I4: "They didn't give me anything. I had my own money thank god. But it wasn't much you know. But Prisoners Abroad they gave me money once I got here. I had a little bit of money, but Prisoners Abroad gave me money and for me to stay in a hotel, they paid me hotel, you know what I'm saying, for my food things like that. Up until they got me into hostel. And then once I got into the hostel I waited for my first payment from benefits and my mother she send me money you know."

Tazatelka: "And did you live alone in the last property that you had?"

I4: "Which one, the one with domestic violence or the last property?"

Tazatelka: "Well we can cover both of them."

I4: "I lived alone in both of them but I had an ex partner in the first. And he was very violent, yeah, and I just left the place, with everything there, I just left it. At the time I was really into drugs and things like that and I so It didn't really mater. You know I think when you're running from your demons; I feel they were my demons, because now I'm so clean. But they are like demons to me you know what I'm saying and I was running from my demons. And so all what I wanted to do was get away from there and not get hurt and looking for the next drugs, smokes you know, so that had a lot to do with it too. So me abandoning the place was what I had to do. I did what I had to do."

And my second flat the one at Bayham Street I was more together. I was with my partner, but this was another partner, he was much better. He never put his hands on me. But he is not around now, but that a long different story. The second flat I was more comfortable in. It's just a shame that the place was so messed up because I wouldn't be here now, I would be in the same flat, because when it comes to my rent, one thing I can say is I always pay my rent. You know especially when I was working and things like that I never had rent problems. Now I still have no problem to pay my rent but it's was much better like this, I've got no money in the back, no money for drugs, no time to drugs."

Tazatelka: ***"And when did you leave your job?"***

I4: *"When I was, what it was is... The job wasn't really supposed to be a permanent. It was supposed to be temporary job, because YMCA does, they look for properties, they are not being used and they ask landlords can we maintain the property until you get a tenant. You understand me, so what the pay is the light bill, the water bill, little things like that. Until the landlord sold the property, we had to leave and go somewhere else. So that's how so I was just lucky to have the first one for almost seven years, between that one and Fulham, I was lucky to have it almost seven years, the eight year I was made redundant."*

Tazatelka: ***"Redundant, what is it?"***

I4: *"Redundant is means when you are being let go because there isn't no work there. And that was shame for me you know, it took it all from me. It hit my confidence a little bit because I really enjoyed doing what I was doing and kept me good spirit you know. Then when you got nothing else to do I ended up gaining weight you know you eat everything and anything. That was while I was living in Bayham Street and worked in Fulham. The shop at Fulham was my shop, I put my mark on it, they gave me the key, now you work on this place, make it you project and I made it my project. And they were so successful. In Camden I got award for the district, the most profit district, I had the paper but I don't know where. I was so happy."*

Tazatelka: ***"That's so great."***

I4: *“Yes, I was doing good. Very good. It was like everything fell in place and I couldn’t ask for nothing better. Those eight years was one of the good times. If you would have seen my shop you would never say it was a second hand shop. It was a proper boutique. They had the models, mannequins you know, silver already, they had so much stuff with potential there, it only took me for fix, because when I went the place was like, they were making no money, prophecies low, I moved profit to fifteen hundred a week something like that, so they were kind of happy with me.”*

Tazatelka: ***“You have good manager skills.”***

I4: *“Yeah, when you have good team behind you, that’s what takes it to another level. When you trust the people who you work with you always make it. And people like me so, can’t help it.”*

Tazatelka: ***“How long did you sustain properties you had before?”***

I4: *“Okay, the first property I stayed in for like maybe three four years, before I left it. But this one I stayed almost eight years, eight or nine years something like that – the whole time I was working, so like nine, nine year or so.”*

Tazatelka: ***“Did you have any health problems when living in Fulham?”***

I4: *“I have asthma, I still have, but it was worst when I was there. All my bones were always aching like I was ninety years old, every bone cricking, every bone hurting; you have no strength over it. But even though I would still get up and go to work every day. But it’s a place that can make you depressed you know it was little room it was like studio and everything I own is in there. It was like no room to walk and me and my partner were living there. We lived on top of each other.”*